Anul II. Noemvrie, 1908. Nr. 11.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 7 cor.; pe o jum. de an 3·50 cor. — Pentru România 9 Lei
Un număr 50 fil.

FOST-AU PRIMII CREȘTINI DIN IERUSALIM — COMUNIȘTI?

Între curiozitățile zilelor noastre ni s'a dat să cetim și una ca aceasta: că un creștin a trecut la social-democrați — *în urma cetirii sf. Scripturi.* Nostimă convertire și mai ales originală, pentru motivele cari au pricinuit-o! Dar nu încape îndoială că un asemenea «neofit» n'a fost în clar nici cu idealele evangeliei creștine, nici cu utopiile social-democrației. Căci cum poate cineva să împace pe Celce a venit să aducă «împărăția lui Dumnezeu», cu aceia, cari o lasă pe seama «îngerilor și a vrăbiilor»? [1]

Și totuș astăzi nici așa ceva nu e nemai auzit. In fantazia unor reformatori moderni, Mântuitorul a luat chipul unui agitator socialist, — prietin al proletarilor, care fericea pe cei săraci și arunca fulgere amenințătoare împotriva celor bogați. Procedura nici nu e grea. Rupeți din cuprinsul evangeliei cuvinte ca acestea: «Fericiți cei săraci... Vai vouă bogaților... Cât de anevoe vor întra întru împărăția lui Dumnezeu ceice au bani... Toate câte ai le vinde și dă săracilor», mai gândiți-vă apoi la parabola despre omul cel bogat și săracul Lazar — și vi s'a părea că aveți o bună parte din programul socialismului agrar și democrat. In locul lui Christos, care s'a înălțat la cer și șede de-a dreapta Tatălui, s'a pogorît fiiul teslarului din Nazaret, reprezentantul evangeliei lucrătorilor, cel mai mare socialist, Iisus demagogul! — cum a fost numit nu de mult.

Intre biografii moderni ai Mântuitorului, francezul *Renan* a fost cel dintâi care l-a zugrăvit, cu o avântată fantazie, ca pe un

[1] „Den Himmel aber lassen wir den Engeln und den Spatzen". Cuvintele sunt ale lui Heine, dar sunt des repetate în presa și întrunirile social-democraților.

agitator genial, care propaga ebionitismul (sărăcia) şi voia să elibereze poporul de tirănia fariseilor, a preoţilor şi a oricărei stăpâniri. «Vieaţa lui Iisus» de Renan este pentru noi o construcţie imaginară, în care autorul şi-a proiectat propriile sale lupte în contra ierarhiei şi pentru întroducerea liberalismului, aşa cum el îl înţelegea. Intr'un anumit înţeles, Christos ar fi fost un anarhist, căci despreţuia organizaţia de stat, considerându-o ca o anomalie, şi făcuse încercarea să niveleze deosebirile sociale şi să prăbuşească toate autorităţile. Radicalismul programului său a fost moderat numai de prejudiţiile şi împrejurările timpului şi ale mediului social, în care a trăit. Aderenţii săi şi-ar fi dat silinţa să-i continue planul, de aceea în cea dintâi comunitate creştină din Ierusalim «a fost interzisă orice proprietate privată» — zice Renan. Pentru bătrânul *Tolstoi*, Christos a fost un incorigibil comunist, care despreţuia cultura — prin urmare un Rousseau idealizat! Dovada ne-ar da-o, între altele, primii creştini din Ierusalim, cari au tras consecvenţele şi s'au organizat pe baze comuniste. *Haeckel*, luând îndeşert numele ştiinţii, afirmă că chiar toţi creştinii primelor veacuri au fost «în cea mai mare parte *comunişti*, iar restul social-democraţi».[1]

Locurile biblice cari mai mult par a îndreptăţi aceste interpretări ale creştinismului în sens comunist, se află la Fapt. Apost. 2, 44—45 unde se zice despre primii creştini: «Iară toţi ceice credeau, erau într'un loc[2] şi *aveau toate de obşte* (κοινά = comune). Şi moşiile şi averile le vindeau şi le împărţeau tuturor după cum fieştecarele avea lipsă». Şi ceva mai încolo, în aceeaş scriere, 4, 32—35 se zice; «Iară a mulţimei (mulţimea) celorce credeau era (avea) o inimă şi un suflet, şi nici unul din cele ce avea zicea că este ceva al său, că *era lor toate de obşte*... şi nimenea nu era lipsit între ei, că toţi carii aveau ţarini şi căsi, vânzându-le, aduceau preţurile celor vândute şi le puneau la picioarele apostolilor, şi se împărţea fieşte cui după cum fieşte cine avea lipsă».

Cum avem să ne închipuim referinţele vieţii primilor creştini, de cari este vorba în aceste cuvinte? Le putem considera

[1] Welträthsel, ed. pop., pag. 126.

[2] ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό nu este a se lua în înţeles local, ca şi când toţi ar fi locuit într'un loc, în aceeaş încăpere, ceeace considerând mulţimea credincioşilor cu anevoe ar fi fost cu putinţă, — ci sub acele cuvinte avem să înţelegem, că toţi credincioşii formau o unitate, o comunitate.

ca o astfel de *interpretare practică* a creştinismului, care ar avea la bază *o confirmare principiară* a comunismului?

La această întrebare este a se răspunde cu toată hotărîrea *negativ!* Am greşì dacă ne-am închipuì prima comunitate creştină din Ierusalim ca o *instituţie* organizată pe bază de *principii* comuniste. Nicăiri nu ni-se spune, că membrii acelei comunităţi ar fi renunţat la proprietăţile lor private în urma unui principiu comunist sau ascultând de vre-o *poruncă obligătoare pentru toţi.* Mai corect e să nu ne gândim la nici o *instituţie*, dacă voim să ne facem o icoană adevărată despre aşa numitul comunism al primilor creştini, cari numai la construirea unui sistem agrar şi la organizaţii sociale nu se vor fi cugetat.

Să ne întoarcem cu gândul în acel timp, când biserica creştină strângea la sinu-i pe cei dintâi fii ai săi. Intreg numărul lor, îndată după înălţarea Domnului, nu trecea preste *o sută şi douăzeci de suflete* (F. Apost. 1, 15). Toţi petreceau în rugăciune şi în cerere. Prin voia Domnului e chemat la apostolie Matia, în locul vânzătorului Iuda. Aşa îi găseşte ziua a zecea după înălţare. In ziua aceasta, a pogorîrii Duhului sfânt, apostolii iau putere de sus, primesc darul limbilor şi vestesc cu îndrăzneală măririle lui Dumnezeu. In urma unei singure cuvântări a lui Petru «se adauseră în ziua acea suflete ca la *trei mii*» — zice Luca (F. Apost. 2, 41). Şi petreceau întru învăţătura Apostolilor... şi în rugăciuni... şi *aveau toate de obşte.* Multe minuni şi semne prin Apostoli se făceau. Petru vindecă un schiop din naştere şi vorbeşte din nou poporului care s'a adunat să vadă minunea.... Iară mulţi din ceice auzise cuvântul au crezut şi s'a făcut numărul bărbaţilor ca vre-o *cinci mii* (F. Ap. 4, 4). Dar vin zile de încercare. Indrăzneţii apostoli sunt prinşi, puşi sub pază şi judecaţi cu aspre ameninţări să nu mai grăiască, nici să înveţe în numele lui Iisus. Dar judecata aceasta nedreaptă nu foloseşte nimic, căci mai mult trebue să asculte de Dumnezeu decât de oameni. Aceasta răsvrătire în contra nedreptăţii, se revarsă într'un elan de însufleţire şi din pieptul tuturor credincioşilor se ridică un glas de rugăciune cătră Dumnezeu, cerându-i să le dea tărie ca cu îndrăzneală să grăiască cuvântul! Toţi aveau o inimă şi un suflet... şi nici unul nu zicea că este al său ceeace avea, *ci era lor toate de obşte.*

Aşa trăiau cei dintâi creştini.

Imprejurările grele externe, ameninţările aspre şi persecuţiile la cari au fost expuşi, i-au făcut să se apropie unii de alţii şi, ca oameni cari împărtăşeau aceeaş soarte pentru aceleaşi convingeri, s'au înfrăţit, s'au sprijinit şi ajutorat împrumutat. Dar ceeace i-a unit într'o inimă şi într'un suflet, mai mult decât toate prigonirile duşmanilor, a fost fără îndoială puterea credinţei, însufleţirea religioasă, *renaşterea sufletească* care s'a petrecut în fiinţa lor. Aceasta înfrăţire între oameni renăscuţi sufleteşte s'a manifestat în extern prin fapte de ale dragostei frăţeşti. Căci între acele suflete purificate prin puterea de prefacere a credinţii, nu se afla nimenea care văzând lipsa fratelui său, să zică că sunt ale sale cele ce le avea, ci cu dragoste pururea gata de a aduce jertfe se împărţea tuturor, după cum fiecare avea trebuinţă de ajutor. Mica biserică vie de atunci se poate asemăna cu o familie, ai cărei membri se ajutoră împrumutat, nu la poruncă, ci din dragoste liberă. Precum despre familie nu se poate spune că ar fi o instituţie organizată pe baza comunismului averii, întocmai aşa nu poate fi vorba despre o instituţie comunistă nici la primii creştini din Ierusalim.[1] Chiar un critic ca *O. Holtzmann*, care are pronunţate simpatii pentru programul socialismului modern, recunoaşte, că «cele descrise în Fapt. Ap. (despre vieaţa primilor creştini) sunt numai manifestări libere ale sentimentului frăţietăţii creştine.... despre o proporţie dreaptă între posesiune şi muncă nu se face nici o pomenire. Organizaţiile proiectate de socialism nu se pot asemâna nici decum cu stările ce au existat în prima comunitate creştină».[2]

Că în comunitatea primilor creştini n'avem de a face cu o organizaţie comunistă, care ar fi egalizat deosebirile între bogaţi şi săraci, ca la secta Esseilor şi a Terapeuţilor, ci numai cu o manifestare spontană şi liberă a dragostei creştineşti de a ajutora «după trebuinţă» pe fraţii cei lipsiţi — se vede din cazurile de renunţare la proprietatea privată, amintite în Fapt. Apost. La cap. 4, 35—37 ni se spune că Iosif, numit şi Varnava, şi-a vândut ţarina şi preţul ei «l-a pus la picioarele apostolilor». Aceasta vor mai fi făcut-o în măsură mai mică şi alţi creştini, iar apostolii împărţeau

[1] *G. Uhlhorn*, Die christ. Liebesthätigkeit, 1885, pag. 46.

[2] *O. Holtzmann*, Iesus Christus und das Gemeinschaftsleben der Menschen, 1893.

apoi din aceste danii de bună voie celor lipsiţi «după cum fieşte carele avea lipsă», nu însă măsuri egale tuturor. Jertfa lui Varnava e scoasă la iveală ca o faptă excepţională, care a făcut adâncă impresie asupra credincioşilor şi s'a considerat vrednică a fi păstrată în amintirea posterităţii. Intrebăm acum: s'ar fi întâmplat aceasta, dacă în biserica din Ierusalim ar fi existat comunismul averilor *ca o regulă generală*, întrodusă prin vre-o lege? De sigur că nu. Tot la Fapt. Apost. c. 5, 1—12 ni se mai spune că un oarecare Anania cu soţia sa Sapfira, ispitindu-se de gloria la care ajunse Varnava prin fapta sa generoasă, ş'au vândut şi ei ţarina şi o parte din preţul ei au oprit-o pentru sine, iar alta au adus-o la picioarele Apostolilor, spunând însă că ar fi adus întreg preţul ţarinei. Atunci Petru îi mustră, nu fiindcă au reţinut o parte din preţul ţarinei, ci fiindcă au «minţit Duhului sfânt». Incât pentru ţarină îi zise lui Anania: «au nu rămâind, *ţie rămânea*, şi dupăce o ai vândut *întru a ta putere era* (adecă preţul)?» — de unde se vede lămurit că Petru îi recunoscuse lui Anania dreptul de proprietate asupra ţarinei, iar aducerea preţului ei o considera ca o contribuţie benevolă pentru ajutorarea săracilor. Nimenea nu era constrâns să aducă asemenea jertfe, ci îşi putea păstra fiecare proprietatea sa privată, cum a făcut mama lui Marcu, care avea o casă proprie în Ierusalim (F. Ap. 12, 12).

Ingrijirea de săraci o considerau primii creştini ca una dintre cele mai de căpetenie datorinţe a lor. Biserica din Ierusalim a ajuns în curând un azil pentru săraci, care avea trebuinţă de ajutoare din alte părţi ca să se poată susţinea. Apostolii singuri nu mai erau în stare să îngrijască şi de «slujba meselor» celor săraci, fără a fi împedecaţi în propoveduirea cuvântului, care era datorinţa lor cea mai înaltă, — de aceea la propunerea lor, mulţimea a ales şepte bărbaţi vrednici, cărora li s'a încredinţat îngrijirea de cei nevoieşi (Fapt. Ap. 6, 1—6). Din istoria instituirii celor şepte diaconi rezultă mai pre sus de orice îndoială, că în prima comunitate creştină din Ierusalim nu avem de a face cu o organizaţie comunistă, căci atunci acolo n'ar fi existat săraci cari aveau trebuinţă de ajutor special, ci avem de a face numai cu o ajutorare a săracilor care se făcea pe o scară mai întinsă.[1]

[1] *C. Weizsäcker,* Das apostolische Zeitalter, ed. 2, 1892, pag. 47.

Creştinii din Antiohia încă au ţinut să contribue, de sigur la îndemnul lui Varnava, fiecare cu cât putea — «după averea sa» — la ajutorarea fraţilor din Ierusalim (Fapt. Ap. 11, 29). Iar când apostolii s'au înţeles între sine, ca Iacob, Chifa (Petru) și Ioan să propoveduiască evangelia între iudei, iar Pavel și Varnava între păgâni, acestor din urmă li se cere numai ca să-și aducă aminte de cei lipsiţi din Ierusalim, ceeace — zice Pavel (Galateni 2, 10) — «m'am şi nevoit a face». Din epistolele lui Pavel (vezi: Romani 15, 26—27; I Corinteni 16, 1—3; II Corinteni 9, 1—9) ne încredinţăm, că în decursul călătoriilor sale misionare în mai multe părţi a făcut *colecte* pentru săracii din Ierusalim, îndemnând pe creştini să contribue «fieşte carele precum se îndură cu inima, nu dintru părere de rău sau de silă, că pe dătătorul de bună voie iubeşte Dumnezeu». Apostolul Pavel nu ştie prin urmare nemic de vre-o «organizaţie» comunistă între creştini, ci din contră îi sfătuește «ca cu linişte lucrând să-și mănânce pânea sa» (II Tessaloniceni 3, 12), iar lui Timotei îi dă povaţa să poruncească «celor *bogaţi* în veacul de acum să nu se înalţe cu mintea, nici să nădăjduiască întru avuţia cea nestătătoare, ci întru Dumnezeu cel viu... să facă bine, să se îmbogăţească în fapte bune» etc. (I Timotei 6, 17).

În acest înţeles s'ar putea cita o mulţime de locuri biblice, cari dovedesc că Mântuitorul și Apostolii n-au avut nici decum intenţia să combată dreptul proprietăţii private și să niveleze prin organizaţii comuniste deosebirile de avere din societatea omenească. Christos s'a ridicat mai presus de deosebirile sociale, și nici creștinismul nu l-a îngrădit în cadrele vre-unui sistem ori program social. Raportul dintre bogaţi şi săraci l-a privit în lumina unui ideal mai înalt, a celui mai înalt: a împărăţiei lui Dumnezeu. Pe calea nouă spre acest ideal, a chemat și pe unii și pe alţii, și îi primeşte pe toţi după valoarea și demnitatea lor *personală,* după înălţimea și tăria *caracterului* fiecăruia, iar nu după referinţele externe ale vieţii lor. Bogaţilor le arată ispitele și primejdiile bogăţiei pentru mântuirea sufletului, care este comoara cea mai mare — «că ce va folosì omului de ar dobândì lumea toată *și 'și va pierde sufletul său?*» (Marcu 8, 36). Săracilor le dă nădejde nouă și curaj, le dă putere sufletească ca să învingă asprimea greutăţilor traiului; pe cei osteniţi şi însărcinaţi îi

cheamă la sine, ca să le dea odihnă sufletelor lor. (Matei 11, 28, 30). Mântuitorul n'a venit să organizeze, ci a venit să *mântuiască;* n'a voit să niveleze deosebirile sociale, ci a voit *să înalțe idealele sociale, şi să ridice sufletele oamenilor spre înălțimea lor.* El nu se adresează claselor sociale, ci se adresează *omului,* pentru a-i trezì la vieață natura superioară. Dar tocmai prin aceasta «este el cel mai mare organizator al puterilor sociale, fiindcă *organizează pe om — sufleteşte*» [1]

Christos este un reformator *prin inspirație* [2] *!*

Dr. Nicolae Bălan.

IDEI CONDUCĂTOARE LA PREGĂTIREA PREDICELOR.

(Studiu omiletic).

In literatură până bine de curând prevala principiul: scrieți, băieți, numai scrieți! Pe urma lui o grămadă de producte au văzut lumina zilei, cari literare se pot numì numai fiind scrise. De aceea reacția nu a întârziat. S'au ridicat persoane pretinzând schimbarea principiului în: scrieți, băieți, dar scrieți *bine.* Inflorirea literaturii din zilele noastre e consecință a formulării din urmă a principiului bătrânesc.

Analogia se potriveşte predicelor bisericeşti. S'a cerut şi se cere mereu: *să predicăm!* Postulatul dovedeşte, că *a)* în bisericile noastre se predică puțin; *b)* ceice accentuează postulatul doresc a da amvonului bisericesc importanța ce o merită ca factor religios şi cultural. Decât că aşa o formulare se pare păgubitoare. A predica nu înseamnă a cucerì poporul. Poporul se poate cucerì numai prin hrană corespunzătoare spirituală. O cucereşte deci celce predică *bine.* Şi tocmai în acest punct am multe şi mari nedumeriri. Experiența zilnică dă dovadă, că cu toate nizuințele nobile ale unor preoți şi cu tot impulsul [3] ce se dă din centru — credincioşii bisericei noastre nu se însuflețesc pentru amvon. Se ivesc şi cazuri, că pe când preotul începe a cuvânta, oamenii prind a ieşì din biserică. E oare poporul român atât de întunecat la minte, să nu priceapă rostul predicelor? Cu greu se

---

[1] *Fr. W. Foerster,* Christentum und Klassenkampf 1908 pag. 49—50.

[2] Lămuririle cuprinse în acest articol ni le-a cerut un cetitor.

[3] Dar nu *exemplul! N. R.*

poate crede. Fiind pasiv acest popor şi faţă de alte înoiri, s'ar crede. S'a dovedit însă, că pentru progresele civilizaţiei este foarte accesibil. Deci greşala trebue că zace altundeva. Adevărat! Am ajuns cu predicele în halul literaturei române cu câteva decenii în urmă. Se scriu şi rostesc şi la noi predice nu destul de adecuate spiritului şi priceperii poporului, cari pentru el sunt un fel de *hieroglife* ce nu le poate deslega, de aceea le încunjură, ori dacă le şi ascultă, în loc de elevare, îi cauzează mai mult tortură sufletească.

Nesuccesul se resfrânge şi asupra bisericei, care în felul acesta nu-şi poate împlinì *misiunea moralizătoare* ce o are în lume. Chestia deci nu e de mică importanţă. Din acest punct de vedere s'a scris şi tractatul prezent. El răspunde la întrebările: *ce* şi *cum* să predicăm.

* * *

Ce să predicăm?

Teza aşa formulată se pare de prisos. Predicele tractează adevăruri de credinţă şi morală creştină. Dacă mai încape ceva discuţie, se poate formula numai în direcţiunea: cum trebue distribuit materialul de predicat pe Dumineci şi sărbători, ca să poată fi exhauriat. Şi totuş întrebarea are loc din punct de vedere *evoluţionist.* Se observă desvoltare în lumea fizică, desvoltării e supus şi spiritul. Vieaţa spirituală nu poate fi încunjurată cu mur chinezesc, ca să poată fi ţinută pe loc de bariere meşteşugite — fie ele cât de puternice. Din contră mişcările popoarelor din timpurile istorice, cum se numesc, ne dau puternică dovadă asupra expansiunei de care e capabil spiritul omenesc. Ca valul mării ce în alte şi alte roate se rostogoleşte şi alte şi alte colori resfrânge, aşa cresc şi scad şi curentele spirituale. Ce azi a fost curent general, mâne nu se mai potriveşte, are lipsă de altă haină — nouă. Şi tocmai acest caz subversează tractând chestia predicelor. Predicele sunt un fel de conferenţe pentru public. Conferenţiarul, cum ştim, conferenţele şi le întocmeşte după priceperea publicului, ba şi subiectul şi-l împrumută din domeniul chestiilor actuale, la din contră în loc de public prelege numai păreţilor. Că aşa stă treaba cu predicele, ne putem dumirì din cazul *cazaniilor* vechi. Cetind publicului modern atari cuvântări, numai decât ripostă: Nouă ne trebue învăţături potrivite timpului în care trăim! Şi

de ce? Cazaniile sunt învechite, ele nu mai mulţămesc trebuinţele de astăzi ale vieţii religioase-morale. Oricât de bune şi potrivite au fost când s'au scris, celor moderni le sunt medicină *uzată*, care nu reagează şi nu vindecă morbul. Şi asta nu doar că ele nu ar conţinea adevăr, nu doar că oamenii moderni nu ar mai ţinea la dogme şi învăţăturile bisericei lor (deşi se întâmplă şi aceasta foarte des), ci din motivul plauzibil, că timpul de faţă se interesează mai mult de chestiile ce stau mai aproape de ocupaţiile sale zilnice, atât de diverse şi ele în timpul mai nou; şi aceste chestii cu preferinţă sunt chestiile aşa numite *morale*, cari regulează purtările oamenilor. Intrebările dogmatice ca un ceva, ce nu atinge purtările şi se ţine mai mult de vieaţa contemplativă izgonită de spiritul realist ce domneşte, sunt scoase pe planul al doilea, ba lumea nici se mai interesează mult de ele.

Iată de ce am formulat teza astfel. Ca predicatori trebue să ştim alege şi cristaliza materialul de predicat, conform trebuinţelor reale sufleteşti, altfel ni se va zice: Doftore, vindecă-te întâi pe tine însuţi!

Dumiriţi asupra chestiei, ne întrebăm: *de unde să scoată predicatorul materialul predicelor sale?* şi numai decât putem da şi răspunsul corect: *din vieaţa de toate zilele, din manifestările turmei pe care o conducem.* Predicatorul bun — şi cine nu doreşte a fi bun! — predicele nu le ceteşte din cărţi, ci din vieaţa auditorilor, aşa cum o vede scurgându-se: cu fapte bune şi rele. Se zice, că parlamentele sunt un fel de oglindă a ideilor ce frământă cetăţenii după timp. Oglindă devin prin faptul, că în parlamente se discută chestiunile dela ordinea zilei, chestiile de stat, şi nu se face politică cu chestii din lună. De tot nostimă ar fi politica babei ce se peptenă, când satul arde. Un fel de catedră parlamentară este şi amvonul, deci şi el trebue să se ocupe cu chestiile religioase morale ce tocmai sunt puse la ordinea zilei în societatea creştinilor. *Bune predice sunt numai acele ce poartă timbrul timpului şi locului unde s'au compus şi rostit.* Domnul Iisus a zis: Nime nu pune petec nou la haină veche, că-şi ia sfârşitul său dela haină, şi mai mare gaură se face; nici bagă vin nou în foi vechi, iară de nu, se rup foii şi vinul se varsă şi foii pier, ci bagă vinul cel nou în foi noi şi amândouă se ţin (Mat. 9, 16—17). Cât de bine se potrivesc cuvintele acestea

chestiunei ce ne interesează! Redau complet spiritul ce trebue să transpire din fiecare predică ce se rosteşte. Chiar de aceea conţinutul predicelor va diferì după timp şi loc. Cutare predică poate să aibă succes la publicul cutare, dar pentru alt public poate să fie nepotrivită, pentrucă alt spirit domneşte acolo.

Predicatorul bun e căpitan de vâslaşi, care pluteşte înainte cu luntrea, şi dă comanda totdeauna acolo unde trebue şi cum trebue. Principiul acesta în învăţământ se numeşte *intuiţiune*, pentrucă procede dela concret la abstract şi dela fapte reale la scoaterea regulelor de vieaţă. Avantagele predicelor astfel compuse se pot subsuma în considerantele, că: de o parte stârnesc interesul publicului faţă de chestiile vitale ale oamenilor din localitate, de altă parte prin relevarea perfecţiunilor şi imperfecţiunilor societăţii dau ocazia publicului a se cunoaşte pe sine, de unde urmarea: perfecţionarea şi nizuinţa de a apuca pe cărările ce duc la păşunea bună.

Predicatorii noştri, poate ca să apară mai ştientifici, nu prea ţin cont de aceste, şi de aceea predicele lor apar înaintea publicului ca un fel de *frazeologii* neînţelese şi puţin edificătoare.

Societatea o pot agita, cum de fapt o agită, multe idei şi curente, — bune şi rele, cari toate trebue făcute obiecte de predică. Ba curentele şi ideile, se poate zice, se perondează ca colorile caleidoscopului. Poate şi trebue să le cuprindă pe toate preotul într'o predică? Nu! Ar cădea în greşala celorce fac predice chilometrice, cari numai obosesc şi fac nervos publicul şi obţin cu ele rezultat chiar opus celui sperat, — negativ. Prin tractarea multor chestii de odată s'ar produce şi un fel de superficialitate. Ar păţi-o predicatorul ca copilul ce şi-a întins mâna în un cuib oarecare, cu intenţia de a pune mâna pe toţi puii de odată, si când colo toţi i-au apucat pe dinainte şi au sburat, mâna sa destul de mare a cuprinde un singur puiu, s'a dovedit prea mică a-i ţinea pe toţi de-odată, şi i-a scăpat. Regula se formulează: *din multele curente, ce se agită, în o predică poate avea loc o singură chestie, o singură idee; şi dacă cumva ideea este de gravitate extraordinară, predicatorul trebue să o desfacă în unităţi, tractându-o pe rând în mai multe predice.* Mai ducătoare la scop sunt predicele scurte şi dese, ca lungi şi rari. Cele dintâi elevează, celelalte obosesc spiritul.

Se impune întrebarea: cari din multele chestii să se facă obiect de predicat? Mintea sănătoasă ne dictează, că ordinea, în care să se succeadă, o dictează momentuozitatea obiectului. Chestii mai de a două mână, cari frământă spiritul public în mai puţină măsură, se desbat pe urma celorce dau valuri mari şi amenință cu exundare. Netrebnic păstor celce dă turmei apă, când de păşune are lipsă. Preotul ce predică lucruri ce nu privesc publicul, se face *caricatură* predicatorilor. Atare caricatură ar fi, scoţând pe primul plan d. p. certele confesionale ce ridică păreţi despărţitori între creştin şi creştin, în loc de a predica dragostea creştină, cum porunceşte legea lui Christos. Ori câtă silinţă şi-ar da predicatorul respectiv, dela oamenii de simţ, cu căpătâiu la judecată, nu aplauze, ci dispreţ va secera.

Conferenţele preoţeşti ce au menirea a da îndrumări pastorale preoţimei şi-ar câştiga mare titlu de glorie înaintea posterităţii, fixând din timp în timp materiile din cari se formează obiectul predicelor. S'ar da puternic impuls la generalizarea curentelor bune în popor şi s'ar putea combate cu puteri unite bălaurul cu 7 capete al timpului de faţă ce se chiamă «*decadinţă religioasă şi morală*» şi care îşi ridică capul din ce în ce mai amenințător.

Pe cât de dorit este a tracta în predice ideile ce frământă spiritul public, pe atât de condamnabil ar fi pasul predicatorului ce se pune pe punctele de vedere ale partidelor locale, ori prin ideile ce le propagă urmăreşte scopuri egoiste, de clasă. Parţialitatea, egoismul şi altele de felul acesta unde s'au întronat, numai au degradat nimbul amvonului. Vai de predicatorul ce nu caută adevărul, ce are înclinări pentru partide ori persoane, ce se conduce de simpatii ori antipatii, ori aşteaptă favoruri ori ranguri pe urma predicelor! Inzadar s'ar apăra Iuda cu rezoanele mai înalte a religiei mozaice, vânzând pe Christos, căci arginţii sunători din buzunar, ce i-a primit drept preţ al tradărei, îi vor striga: vânzător eşti! nemernic eşti!

E permis, şi dacă da, ce consideraţiuni şi extensiune să dăm în predice chestiunilor de ordin economic, social şcl.? Intrebare pe cât de momentuoasă, pe atât de gingaşă. Răspunzând negativ partea cea mai mare a inteligenţei mirene ne sare după cap. Dacă răspundem pozitiv, o putem păţi cu autoritatea superioară,

care va zice: Casa mea casă de rugăciuni este, iară voi o aţi făcut peştera tâlharilor (Mat. 21, 13). Şi o parte şi alta are dreptate. Preotul de aceea e preot, ca să se ocupe în predice cu chestii ce privesc exclusiv religia şi morala creştină, de altă parte nu se poate tăgădui, că preotul nostru în mare măsură trebue să fie şi diriguitor în cele vremelnice ale poporenilor. Face pe advocatul, medicul, ba şi judecătorul lor. Trebue să le fie un fel de oracul dela Delphi. Orientările de lipsă, de sine înţeles, le dă de pe amvon, ca în cazurile date poporenii, căror între împrejurările noastre amvonul le serveşte de catedră, să se ştie afla. Cum va aduce deci în concordanţă antitezele? — Răspunsul e simplu. *Tezele din sfera economiei etc. predicatorul are a le produce ca tot atâte argumente, pilde cu cari se confirmă adevărurile religioase şi morale ce le propagă.* Indemnând publicul la cruţare, trezvie, schimbarea felului de a agonisì, la desvoltarea activităţii intensive întru câştigarea pânei de toate zilele, — predicatorul face şi morală, dar totodată şi economie; îndemnându-l la păstrarea datinelor, cultivarea virtuţilor civile, înfiinţarea de aşezăminte folositoare, face şi religie şi sociologie. Se poate în felul acesta face de pe amvon cultură, patriotism etc. etc. Decât că a trece preste aceste considerante şi a face prelegeri practice din economie, sociologie, higienă... nu-i permis.[1] Tractarea specială ni-ar duce la mari contraste, ba ar degrada amvonul. Ce mai rămâne din predicator, dacă este sociolog, economist — şi nu ceeace trebue: predicator bisericesc! De aceea sunt doar feluritele însoţiri economice, ca acolo să se validiteze preotul, nu în biserică, unde uşor poate cădea şi în folosirea de expresiuni triviale, cari produc resens. Cât de rău şede preoţilor târgoveţi ce venitele lor stolare le fac obiect de predice! Să mai pretindem dela ei acum şi modernizarea totală a amvonului?.... Nu cred să conducă la edificarea poporului pângărirea celor sfinte ale sale.

(Va urma)

Vasilie Gan,
protopop.

---

[1] Aceasta o poate face preotul priceptător în afară de biserică, în conferinţe pentru popor, în cari poate desvoltà cunoştinţele ce voieşte să le împărtăşească mai liber, cum solemnitatea predicei rostite de pe amvon nu-i permite. N. R.

DIN TRECUTUL BISERICII ROMÂNEŞTI.

Căsătoria a doua a preoţilor.

(Sfârşit.)

In cele desfăşurate până aci se vede practica bisericii române, că preoţii însuraţi a doaua oară, mai totdeauna erau opriţi numai dela celebrarea sfintei liturghii. Rar întimpinăm şi câte un caz, când preotul bigam este simplamente lipsit de oficiul preoţesc.

Episcopul Orăzii, Moise Drágossy, la 30 Noemvrie 1776, înaintează reginei Maria Terezia o instanţă, în carea clasându-şi clerul în trei clase, îl propune, spre a fi împărtăşit de ajutor bănesc. În clasa a II-a cere a fi subvenţionat cu 10 fl. Demetriu, din Nagy-Űrőgd, carele e ridicat din postul său, pentru vina căsătoriei a doua; «Demetrius in Nagy-Űrőgd ob secundas nuptias a funcţione remotus». [1]

Clerul bisericei române din Ungaria şi Ardeal, mai de multeori s'a încercat ca să-şi elupte dreptul de-a păşì la a doua cununie, liber, nesupărat şi neimpedecat de nime, şi în starea aceasta a căsătoriei a doua să-şi exercieze şi pe mai departe întreg oficiul preoţesc.

Între toate acţiunile ce s'au pus cândva la cale, nici una nu a fost aşa de energică, ca a preoţimei greco-catolice. Aceasta preoţime s'a adresat în un memorial, de datul 15 Iulie 1790, cătră dieta ţării, cu rugarea, ca episcopatului să i-se dea facultatea *extraordinară* de a îndemniza din caz în caz pe clericii săi subalterni, să se poată însura şi a doaua oară şi să nu fie delăturaţi dela celebrarea sfintei liturghii.

Memorandul din chestiune în 13 puncte [2] î-şi expune toate argumentele, cari reclamă impetuos întroducerea recăsătoriei preoţeşti.

Nu întru în apreţiarea meritoră a acestui operat monumental, cadrele strâmte ale istorisirii prezente fugitive, nu admit o astfel de analiză; mă restrâng numai a atinge, că poporul nostru dela sate — şi sătenii fac şi vor face totdeauna grosul bisericii noastre — aşa pe vremea redactării memorandului, ca şi azi, credea, că

[1] Dr. Ioan *Ardelean*, istoria diecezei Orăzii-mari tom. II. p. 113.
[2] *Nilles* II 1055—1057.

celce se căsătoreşte odată, dacă ajunge a fi văduv de tinăr, nu are putere de a se contenì dela plăcerile trupeşti; «*pe ori unde se întoarce, la poporeni li-e frică de el,* (îşi tem nevestele de el) *în loc ca să'l iubească*» quocunque se vertit, a vulgo timetur putiùs quam amatur (p. 8).

La acea obiecţiune apoi, că şi în vieaţa conjugală se pot da şi în adevăr se şi ivesc adeseori grave desfrânări, ripostează înţăIepţii părinţi practici, «*că da, da, dar care e rău ca căsătorit, în afară de căsătorie e şi mai stricat*» qui în matrimonio malus est, extra illud pejor est (p. 9).

În nex cu aceste două puncte din memorand accentuez, că orice canon ce aduce *sau susţine* sfânta maică biserică, trebue să fie spre binele sufletesc al poporenilor. Acum, dacă poporul nostru credincios are o astfel de părere, sau mai bine zis neîncredere, faţă de păstorul său sufletesc, văduv în anii tinereţei sale, mijlocit aşa crede el şi despre legea bisericei, carea opreşte nunta a doua la preoţi. *Aceasta lege deci el o priveşte, ca superfluă, absurdă, imposibilă.*

Considerând astfel, că canonul care opreşte căsătoria a doua preoţască, nu numai să edifice sufleteşte pe Românii noştri săteni, dar dea-dreptul le serveşte de peatră de sminteală, considerând în fine, că nici preoţimei văduvite nu-i foloseşte nimica, ba din contră mai mult îi strică şi că în împrejurările sociale actuale, oprirea căsătoriei a doua, nu e şi nu poate fi identică cu înfrânarea preoţilor, acel canon în faţa lumei de azi total schimbate nu are scop, adecă scopul lui nu se mai poate ajunge cu mijloacele ordinare îndatinate şi uşoare, şi ca unul ce n'are înţeles şi rost, trebue abrogat.

Mai bine îi stă casat, decât sistematic călcat, de preoţii văduvi şi ignorat de către judeţele bisericeşti. S'au întrodus adecă o datină, că nu se ia cunoştinţă oficială despre concubinajele clerului. Numai în cazuri mai grele se prigonesc preoţii concubini, dacă însistă poporul pentru pedepsirea lor — dar şi în acele cazuri se disciplinează cu o cruţare, care de fel nu samână a fi pedeapsă, «ut aliquid fecisse videatur». Nu ştim nici măcar un singur caz, că vr'un preot românesc, numai pentru vina că are ţiitoare publică, să fi fost oprit dela slujba altarului, cu atât mai puţin să fi fost izgonit din ceata clerului.

Permiţându-se clerului însurarea după primirea darului preoţiei, în contra viţiului concubinatului şi a altor excese ale vieţii sexuale, s'ar putea urma grabnic cu foc şi fier. Dar aşa trebue multe, ba prea multe tolerate, pentruca să se poată evita alte neajunsuri mult mai mari. Aproape 30% a clerului au econoame — se înţelege de acelea, cari nu sunt de etatea canonică şi pe cari nu le cvalifică sinodul I dela Nicea — ori că altcum se fac vinovaţi «în puncto sexti». Dacă înpotriva acestora s'ar proceda după litera, ori şi numai după spiritul blând al canoanelor, biserica românească deloc ar duce lipsă de preoţi. Ştiut este apoi, că poporul românesc, prefereşte a avea preot cât de rău, dar fără „popă" el nu poate fi.

Cu considerare la desvoltarea istorică a căsătoriei a II-a la preoţii din Ardeal, şi în perfectă cunoştinţă de cauză, de împrejurări şi oameni, mitropolitul din Blaj, Alexandru Sterca Şuluţ, care însuş a preoţit ca văduv pe sate, a compus un studiu despre căsătoria preoţilor, — de matrimonio clericorum — şi a luptat la scaunul apostolesc al Romei, pentru recăsătoria preoţilor. Curia papală a reprobat opera mitropolitului, care şi azi zace uitată, needitată şi nestudiată în arhiva mitropolitană [1]

În elaboratul acesta şi în memorandul din 1790 se înşiră toate argumentele, se înşiră tot ce s'a putut cândva aduce în favorul căsătoriei a doua a clerului. Doctorii: Găină şi Milaş, cari s'au pronunţat pentru a doua căsătorie, au împrospătat cântecul vechiu, carele *pare* că acuma în oara a 11-a, nu va mai fi glasul celuice strigă în pustie?! Dar deşi un Milaş şi un Găină nu au putut aduce argumente nouă, până acum necunoscute, în favorul căsătoriei a doua a preoţilor, tot asemenea şi contrarii acelei căsătorii prof. Dr. Voiutschi şi advocatul Teodorian, când combat argumentarea lui Găină şi Milaş se folosesc de arme vechi, pe cari în fond le aflăm şi în decretul din 1858 al congregaţiunei de propaganda fide din Roma, la opera lui Şuluţ [2].

Osteneala lui Şuluţ însă totuş a avut şi o parte pozitivă; curia romană s'a învoit, ca câţiva ipodiaconi sfinţiţi, să se poată însura legitim şi promova apoi la preoţie.

---

[1] *Raţ* „Foaia Bis. şi Şcol." Blaj 1889 pag. 165, 294.
[2] Coincil provincial I Blaj pag. 281.

Cazurile de biganie ce le ezaminarăm sunt cazuri de bigamie adevărată, ici coale poate şi similitudinară şi interpretativă.

În sinoadele românilor ortodoxi din Ungaria, încă s'au ridicat voci pentru admiterea preoţilor la repetarea căsătoriei lor. Dar şi aici ca şi în biserica soră, până în prezent cu rezultat negativ [1].

Despre luptele acestea ale clerului ortodox român din Ungaria, vom trata altădată. *Gruia.*

MIJLOACELE DE REALIZARE A PROBLEMEI INVĂŢĂMÂNTULUI RELIGIOS IN ŞCOALA POPORALĂ.

Stabilind problema învăţământului religios, se indică dela sine trebuinţa de a căuta şi afla modalităţile, după cari avem să procedem la însaş arta instrucţiei. Ele, ce e drept, pot fi mai multe şi de facto se şi găsesc în practica învăţământului feliurite.

Cu toate acestea din mulţimea completă trebue să căutăm şi găsim pe cele mai potrivite şi mai în conformitate cu ţinta finală a educaţiunei. *O selecţiune,* făcută cu *minte şi pricepere* ni se impune; altcum ne aflăm în faţa unui conglomerat de material şi modalităţi, din a căror labirint nici chiar firul Ariadnei nu ne mai poate scoate la limanul doririlor şi cerinţelor pedagogice.

Să o mărturisim sincer şi cu toată francheţa: Felul, cum a căutat feliuriţi bărbaţi de şcoală să rezoalve această problemă, de cele mai multeori nu a emanat şi nici că s'a răzimat pe *principii pedagogice.* Ici colea întâlneşti câte o licurire pedagogică, dar o lucrare *sistematică, unitară şi consecventă* nu întâlnim la nici unul. In literatura pedagogică germână s'au făcut atâtea încercări şi propuneri, încât azi a-i putea vorbì de o bibliotecă în materia aceasta:

Credincioşi convingerei noastre, vom păşì şi în cercetările de faţă conform legilor logice, cari urmate singure sunt capabile să ne *arete* şi *lumineze* cărarea *dreaptă,* pe care va avea să se îndrepteze pasul nostru.

Problema învăţământului religios o am cuprins în câteva puncte, cari se pot rezuma în cuvintele: *Invăţământul religios are menirea*

---

[1] *Grama* instit. calvin „Unirea" 1895 pag. 346.

de a contribuì direct la formarea caracterului religios-moral. In această formulare, este identic cu scopul suprem al întreg învățământului și în consecință *identic* cu *însuș scopul educațiunii.* Importanța lui din punct de vedere educativ nu i-se poate trage la îndoială. Pe cât de clar ni se pare acest scop, pe atât de greu e, când te apuci de realizarea lui. In realizare ni se ivesc o grămadă de complicațiuni de natură *teologică* și *psihologică.*

E lucru evident, că nu putem trata în școală întreg materialul religios, cuprins în sfânta Scriptură și sacra tradițiune, ci vom trebuì să facem o *reducere* și *selecțiune,* pretinsă de legile pedagogice didactice.

Se impune deci întrebarea: *Ce* să alegem? *Cât* să alegem? și *Cum* să alegem?

Lucrul natural, că numai acel material religios îl vom afla de potrivit, care e capabil să *stârnească* în *mintea* elevilor *interes,* fiind acesta scopul mai deaproape al învățământului. Orice material despre care avem convingerea, că nu poate desvolta în spiritul elevilor nici un fel de *plăcere, atragere,* deci *interes,* îl vom eschide din planul de învățământ.

A *doua* cerință este: de a aranja acest material din punct de vedere al succesiunii după gradul de pricepere al elevilor, dând celor de pe treptele inferioare un material, potrivit *capabilității* lor: Vom avea deci să ținem seamă de *gradele de appercepție individuală,* singurele hotărâtoare în *aranjarea succesivă* a materialului de învățământ.

A *treia* cerință ne impune ca acest material așa să-l ordonăm, încât el să se poată sprijinì pe materialul care merge *paralel* și *simultan* în seriile de gândiri a celorlalte obiecte de învățământ. Materialul întregului învățământ poporal trebue să se alăture unul lângă altul de așa, încât după vorba lui *Lessing* să putem *trece din o știință în altă știință.* Trebue deci o atare alcătuire, încât să putem forma punți de trecere dela celelalte obiecte la obiectul religiunii și viceversa dela acesta la celelalte. *Urzala* și *băteala* țăsăturilor de gândiri folosite trebue să se potrivească și în *calitate* și în *cvantitate* și *gradațiune,* altcum nu rezultă în spiritul elevilor o *cultură rotunzită, bine închegată, echilibrată, temeinică și dăinuitoare.*

Ce o fi şi aceasta vor fi gândind unii? Să vorbeşti tu de băteală şi urzeală la cultivarea spiritului? Nimic altceva decât o încercare de a sensualiza procesele sufleteşti, ce se petrec cu ocazia *alcătuirii* şi *aşezării gândurilor* omeneşti. Dacă cunoştinţele din celelalte obiecte de învăţământ nu *vor putea* sau nu *vor vrea* să *sprijinească* cunoştinţele din *religiune*, atunci şcoala nu va fi în stare să producă în mintea copiilor o *cultură unitară*. Ce fel de fiinţe sunt oamenii lipsiţi de atare cultură, ni-o dovedesc în deajuns aşa poreclitele «*capete destrăbălate*», cari sunt lipsite cu totul de *convingeri proprii*, constante întru toate împrejurările. Ei nici când nu au părerile lor, ci sunt mânaţi de vânturile zilnice, când în o parte, când în alta. Nimenea nu va putea zice, că aceşti oameni au un caracter, căci nota esenţială a caracterului e tocmai *statornicia în convingerile* bazate pe *principii nealterabile*.

Voim deci: *cultură unitară, caracter emanat din convingeri înalte, atunci trebue să voim şi alcătuirea unui plan de învăţământ, care să hotărască numai rezoanele pedagogice, şi didactice.*

Materialul din religiune, grupat după conţinutul său ni se prezintă în trei forme ca material: *a)* de conţinut epic; *b)* didactic şi *c)* liric.

In această grupare este cuprins tot materialul de religiune, asupra căruia are să se extindă instrucţia şcoalei poporale. O întrare în cercetarea amănunţită a punctelor de vedere sus formulate va forma obiectul unor cercetări ulterioare.

Dr. Petru Şpan.

MODERNISMUL ŞI ENCICLICA „PASCENDI".

(Urmare).

Dar Ehrhard nu fu singurul care răspunse. Un articol tot atât de important ca al lui, şi chiar mai focos, fu al lui *Schnitzer*, profesor de istoria dogmelor la facultatea de teologie catolică din München. A avut şi urmări mai mari decât a lui Ehrhard, atât pentru autor cât şi în general.

Poate cetitorii îşi aduc aminte de turburările de astă iarnă dela universitatea din München. Ei bine, au fost produse tocmai de articolul lui Schnitzer. In urma lui, unii episcopi au oprit pe

studenții din eparhiile lor să-i mai asculte cursurile, sub pedeapsa de a li-se refuza preoția în caz contrar.

Traduc în întregime și acest articol, căci, ca și din celalalt, înveți dintr'ânsul și pentru tine și a cunoaște catolicismul.

Iată-l:

Invățatul benedictin *P. Morin* povestește în «Revue Bénédictine» (1907, XXIV, 60) că, într'o număroasă și distinsă adunare din Roma, un prelat roman, cap al unei congregațiuni, s'a plâns cu amărăciune că învățați benedictini ca *bolandiștii P. Grisar, U. Chevalier și chiar P. Morin însuș,* își permit să discute public în conferențe sau în reviste, îndreptările care, după părerea lor, ar trebuì introduse în lucrurile liturgice. «A scrie despre acestea în amănunte, e *treaba noastră»,* accentuă prelatul cu hotărîre. «*Numai noi* (prelații romani) ne bucurăm de ajutorul și luminarea Duhului sfânt spre a trata astfel de întrebări. *Aceia* formează numai ecclesia discens, în timp ce ecclesia docens suntem noi».

Acesta e spiritul din care s'a născut enciclica.

In cercurile cele mai largi, nu numai în protestantism, ci chiar și în catolicism lumea s'a mirat strașnic de spiritul și tonul enciclicei care în «modernism» nu osândește numai o direcțiune sau alta din învățământul catolic, ci și însemnate ideale ale timpului nostru, precum libertatea credinței, a învățământului, a presei, întreaga filozofie nescolastică, critica și metoda istorică. Căci să nu ne înșelăm: un modernism ca cel artificial ticluit de enciclică, nu există nicăiri. Cercetarea critică în filozofie, teologie, apologetică, istorie, pe care enciclica o proscrie și excomunică, nu e ceva specific catolic, ci e metoda lumii științifice moderne la care nici învățații catolici nu pot renunța dacă vor să fie luați în serios pe terenul științific. Osândirea modernismului ar putea surprinde numai acolo unde Roma curială nu e cunoscută, unde lumea nu vrea s'o cunoască. Nu numai catolici cu dispozițiuni optimiste în felul lui Schell, ci chiar și mulți protestanți își zugrăvesc o Romă ideală pe care cu vorbe entuziaste o laudă ca purtătoare a unei sublime misiuni culturale și liman nebiruit de adevărată și creștinească religiositate și iubire de aproapele. Dar deodată se ciocnesc de Roma enciclicei și sunt atunci foarte nenorociți că Roma visurilor lor și a camerei tăcute a învățatului, nu e cea care se arată în realitatea ei faptică.

Și totuș numai Roma enciclicei e adevărata Romă. Prelatul roman care în toată seriozitatea se ținea drept organ al Duhului sfânt și singur chemat a scrie în lucruri liturgice, nu spunea deloc o noutate. El reprezenta numai în toată corectitudinea punctul de vedere roman care din vremea școlasticei, a conciliului tridentin și vatican, a ajuns să domineze singur. Prin urmare biserica învățătoare e Roma, numai Roma. Drept e că și episcopatul formează o parte din biserica învățătoare, aflându-se însă într'un raport de subordinare față de scaunul roman. Aceasta

totuş numai în teorie, pe hârtie, nu în realitatea practică. După această concepţiune episcopii n'au dreptul a se privì ca principi bisericeşti independenţi. Teoretic urmaşi ai apostolilor, în realitate sunt ei astăzi numai organe administrative ale curiei.

Dacă episcopii pot învăţa încă, aşa cum e pe placul Romei, în definitiv toată învăţătura atârnă numai de Roma. Roma însă e cea mai zeloasă apărătoare a tomismului (adecă a filozofiei scolastice). Ea adăposteşte şi sprijină tomismul, fiindcă tomismul o sprijină pe ea. Tomismul e un sistem doctrinal şlefuit frumos, rotunzit, demn de admirat pentru măiestria cu care părţile se încheie, legându-se una de alta, şi pentru consecvenţa sa. Dar îndată cade la pământ cu totul, măcar o peatră de iei din bolta care poartă totul. El stă pe baza filozofiei aristotelice, iar lespezile din care e alcătuit le formează sf. Scriptură a V. şi N. Testament, aşa cum biserica le înţelege şi explică. Filozofia aristotelică şi Biblia, împreună cu sf. tradiţiune moştenită din generaţiune în generaţiune, formează comoara inalienabilă a credinţei bisericeşti, căreia sf. Toma i-a aplicat clasica sa întipăritură ştiinţifică, orbitoarea sa formulare. Din cauza aceasta biserica romană şi scolasticismul, respectiv tomismul, stau aşa de indivizibil legate unul de altul, că nu poţi apără sau ataca pe unul fără a apăra şi ataca pe celalalt. Pe lângă aceasta, deoarece catolicismul roman, potrivit învăţăturii sale, e singura religiune adevărată, orice lovitură adusă lui şi tomismului, e în acelaş timp şi un atac contra religiunii. Pentru aceasta enciclica, ca şi mai nainte Leon XIII, recomandă tomismul în chipul cel mai stăruitor, şi cu cea mai mare hotărîre îndeamnă pe toţi catolicii să se ferească de orice abatere dela liniile sfinţite ale largii şosele şcolastice. Tot ce e nou e deja prin chiar această însuşire cât se poate de suspect. Toţi profesorii cari nu se menţin în limitele strict tradiţionale şcolastice, trebuiesc îndepărtaţi din oficiu fără nici o indulgenţă; studenţii care arată înclinare către nouele idei, fără milă trebuiesc excluşi dela hirotonie. Aşa vrea enciclica lui Piu X.

Absolutismul roman conduce deci şi la şcolasticism şi la tradiţionalism. Toată ştiinţa şi tot învăţământul teologic nu poate fi decât o *transmitere* şi *repetare*. Cu cât mai sclavă e transmiterea, cu atât mai bună e, şi mai bisericească. Astfel un scriitor, bun catolic, un capuţin, putea să-şi expue ca un deosebit merit al lucrării sale teologice faptul că e lipsită de orice idee proprie. «In illo (scilicet opere meo) *nihil est quod meo ingenio prodierit,* sed omnia, prout magis utile judicavi, variis ex fontibus probatisque auctoribus... desumpsi», zice *P. Gonzalvus a Reeth* în prefaţa operii sale Manuale Theologiae Dogmaticae 1890.[1]

Dar cu acest tradiţionalism care formează o parte esenţială şi necesară a sa, şcolasticismul roman se pune în cea mai desăvârşită opoziţiune faţă de întregul aparat de studii care formează fala universităţilor noastre

---

[1] Nimic din ce este în această carte nu e ieşit din capul meu, ci am luat toate, dupăcum am socotit mai bine, din diferite izvoare şi însemnaţi autori. N. Tr.

germane. Tradiţionalismul, aşa cum a fost tratat în tot timpul evului mediu în toate şcoalele şi institutele de învăţătură filozofică teologică în ţările latine, şi aşa cum şi la noi e tratat, cu multă fidelitate şi astăzi, în şcoalele organizate după modelul ţărilor latine şi al Romei, e pentru universităţile germane un punct de vedere de multă vreme scos din uz. Ele de mult se fălesc că nu sunt numai locaşuri de învăţământ, ci şi de explorare, că nu ridică numai generaţiuni echipate cu ştiinţa strict necesară pentru cariera de mai târziu, ci întroduc şi în metoda de cercetare ştiinţifică. Astfel universităţile noastre caută să îmbogăţească şi să lărgească cu materie *nouă* ştiinţa ajunsă până la noi, în timp ce biserica nu ştie ce să mai facă pentru a îndemna pe toţi să se ferească de ideile nouă. Universitatea vrea să exploreze şi să înveţe şi pe alţii a explora. Biserica vrea numai să transmită, să repete. «Summa» sfântului Toma e opera sublimă care nu mai poate fi ajunsă, cu atât mai puţin întrecută. Toate cărţile, tratatele şi cercetările noue asupra chestiunilor teologice, nu pot spune decât ceeace sf. Toma a spus cu mult mai bine. Ele pot doar aduce vre-o argumentare nouă, pot să ţie socoteală de ceva autori noi sau de hotărâri bisericeşti, în fond însă vor spune numai cu alte vorbe ceeace a spus şi sf. Toma. Tot ce e bun în aceste cărţi, nu e nou; iar ce e nou, nu e bun.

Ei bine, facultăţile de teologie catolică din Germania, încorporate în organismul universităţilor noastre, nu se pot sustrage dela munca ştiinţifică a facultăţilor surori. Pentru aceasta şi ele vor şi trebue să fie nu numai locaşuri de păstrare a tradiţiunii, ci şi de explorare, locaşuri chemate a familiariza cu metoda ştiinţifică şi a îndruma spre cercetare independentă pe acei teologi cari dealtfel adeseori îşi împropriază echipamentul metodei frecventând celelalte facultăţi laice. Precum se ştie, asta are loc în seminariile ştiinţifice, şi, dupăcum s'au creat seminarii filologice şi istorice, apărură pretutindenea la facultăţile de teologie şi seminarii de istorie bisericească, exegeză şi dreptul canonic care, înzestrate de stat cu bogate mijloace literare, nu puţin au contribuit la avântul care lămurit se observă în diferitele domenii ale studiilor de teologie catolică. Totuş nimic nu ilustrează mai bine aversiunea instinctivă a cercurilor bisericeşti contra fiinţei universităţilor moderne decât duşmănia sistematică cu care sunt urmărite seminariile universitare. Oriunde se poate, li-se pun beţe în roate ca să nu funcţioneze, iar studenţilor li-se îngreuiază frecventarea. Orice ocaziune e folosită cu plăcere şi cele mai răsuflate subterfugii, precum rânduială la internat (!!) exerciţii ascetice (!), rugăciune din breviar (!), etc. sunt foarte binevenite, dacă se poate, pentru a împedeca frecventarea nesuferitului seminar.

Şi nu numai din cauza felului de studiare modernă, nebisericească, facultăţile de teologie nu-s iubite de demnitarii bisericeşti riguroşi în ale tradiţionalismului; nu, ci înseşi obiectele pe care ele le cercetează trebue să trezească prepusul lor, pentrucă trec mult mai departe de limitele cu-

noştinţelor la care ajunsese scolastica la tratarea teologiei, şi astfel se fac vinovate de înoiri supărătoare. Toma de Aquino îşi avea tot interesul cercetării sale îndreptat asupra filozofiei, Dogmaticei, Moralei şi Explicării Bibliei; şi în institutele teologice care şi azi se mişcă în cuprinsul formelor de învăţământ medievale, tăria o formează chiar şi în vremea de faţă tot specialităţile acestea, iar alte studii sunt sau de loc sau foarte slab cultivate. Fără îndoială, în faţa avântului colosal pe care studiile istorice l-au luat în decursul secolului XIX, facultăţile catolice nu se putură da în lături şi trebuiră să se supue ostenelii de a cultiva mai cu îngrijire specialităţile istorice, precum istoria filozofiei, religiunii şi a bisericii. Şi dacă teologia catolică nu se putea lăuda cu operele măreţe pe care teologia protestantă le produse pe terenul istoriei dogmelor, totuş era foarte departe de a lăsa în neîngrijire aceste studii. E cunoscut însă că scolastica nu iubeşte istoria. Şcolasticismul e pozitivism. El pleacă dela siguranţa şi inviolabilitatea, pentru el de sine înţelese, a poziţiunilor sale, şi are oroare de a şi-le vedea într'una încercate şi cercetate şi supuse discusiunii; discusiune care la urma urmei ar putea duce la respingerea vre-uneia din aceste poziţiuni sau la încredinţarea că menţinerea ei nu e pe deplin îndreptăţită. Dar tocmai cu aceasta se ocupă istoria bisericească şi a dogmelor, obiecte care, din acest motiv, sau nu-s de loc prevăzute în programele de studii ale institutelor riguroase bisericeşti sau sunt reduse la un minimum care nu mai poate fi subtilizat, iar tratarea lor e prevăzută cu toate ventilele de siguranţă care se pot cugeta. Neîncrederea aceasta e, ce e dreptul, prea întemeiată. Căci cu aceste studii de istorie bisericească şi a dogmelor se îngrămădesc o mulţime de întrebări şi greutăţi şi rezultate nouă care pot primejduì depozitul şcolastic în chipul cel mai grav, şi duc şi trebue să ducă la încordări şi frecări şi în sfârşit la catastrofe de specia cea mai regretabilă. Deci cu cât mai mult facultăţile deveniră locaşuri de studii istorice, cu atâta mai des trebuiră să între în conflict cu Roma şi să i-se facă mai neplăcute. Cu neplăcere se observă acolo că studiile teologice din facultăţi nu pot fi ţinute în mână într'un chip atât de necondiţionat ca în institutele de învăţământ tradiţionale scolastice, că şi de profesorii universitari nu poţi dispune aşa de necondiţionat ca de cei ai institutelor. Căci deşì curia a izbutit să capete dela stat, cu toate că el plăteşte, asigurări largi că în învăţământul bisericesc se vor numì persoane plăcute ei şi că cele devenite neplăcute se vor putea înlocuì prin altele, totuş nu uşor poate face uz de puterea de a ţinea departe pe cei care nu-i plac, din cauza atenţiunii publice pe care astfel de măsuri o trezesc; în timp ce cu seminariile, la care biserica îşi poate numì profesorii după propria sa chibzuinţă, şi tot asemenea şi retrage, dacă nu-i mai plac, nu mai are astfel de încurcături.

Deci oricât, din punct de vedere strict bisericesc, se poate pricepe intervenirea hotărîtă a enciclicei pentru tradiţionalism şi scolasticism, ştiinţei teologice îi e cu neputinţă a-şi căutà adăpost în sinul ei. Cu neputinţă îi

este să se întoarcă la tradiţionalism şi scolasticism, cu neputinţă îi este să poată părăsi terenurile de explorare în care şi-a fixat cercul său de acţiune, adecă studiile de istorie bisericească şi a dogmelor, dacă nu vrea ca odată cu asta să renunţe şi la orice pretenţiune de a fi privită şi stimată ca adevărată ştiinţă. *Şi teologia catolică numai ca ştiinţă poate fi şi rămânea încorporată în organismul universităţii.* Nici cea mai mică îndoială nu poate fi în privinţa următoare: ori sfântul Scaun stărueşte într'o exactă executare a enciclicei, şi atunci ştiinţa şi facultăţile de teologie rămân de izbelişte; ori ştiinţa şi facultăţile îşi menţin poziţiunile, şi atunci, cel puţin în mod tacit, trebue să treacă peste enciclică la ordinea zilei. Căci să ne gândim numai: pretutindenea membrii facultăţilor de teologie sunt chemaţi la toate onorurile şi oficiile academice; deci cum să fie aleşi la cele mai înalte demnităţi academice, la scaunele de senatori şi rectori, şi învestiţi cu ocrotirea celor mai ideale interese şi bunuri academice, oameni care în activitatea lor academică sunt supraveghiaţi şi controlaţi de corporaţiuni extraacademice şi extraştiinţifice cum sunt tribunalele inchizitoriale prescrise de enciclică?

Pentru aceasta nimenea nu poate ascunde că chiar de pe acuma enciclica a păgubit în mod simţitor vaza ştiinţei catolice. Numai oamenilor care n'au nici o idee de activitatea ştiinţifică din universităţile noastre germane, le poate da în gând să ferece în legături insuportabile pe cercetătorii ştiinţei şi munca lor de explorare şi să crească la infinit constrângerea internă care formează motivul cel mai puternic al grelei crize în care se găseşte ştiinţa catolică. Fără îndoială, s'ar face o nedreptate sfântului scaun dacă s'ar pretinde că cu enciclica lui a ţintit la o nimicire sistematică sau la o îngustare a facultăţilor. Formaţi în şcoalele ţărilor romanice şi nefamiliarizaţi cu natura studiilor popoarelor străine şi în special a ţărilor germane, care totdeauna au fost privite de Roma drept «quantité negligeable», autorii enciclicei au avut în ochi în prima linie numai condiţiunile de studii din ţările romane, aşa că cei întâi la care s'ar putea găsì oarecare înţelegere a măsurilor enciclicei sunt numai fiii dela şcoalele acestor ţări sau dela şcoalele organizate după felul celor din ţările latine. Cu toate aceste nu se poate nega că curia priveşte cu ochi răi şi cu neîncredere facultăţile de teologie încorporate în universităţile statului, şi pe faţă preferă institutele în care poate fi pe deplin stăpână. Pentru aceasta desfiinţă facultăţile de teologie dela universităţile de stat din ţările latine, şi, deşì la universităţile germane le lasă să existe, şi de curând ajută să se mai întemeieze una, totuş a văzut şi vede într'ânsele numai un rău necesar. De acì năzuinţa vădită pretutindenea de a comprima pe cât posibil influenţa facultăţilor, şi prin aranjamente de tot felul, precum prin cursuri paralele sau mai degrabă contrare în internate, a le face inofensive. De acì silinţa de a îngreuia frecventarea universităţilor şi a ţinea pe tineri mai degrabă în institutele seminariale sau a-i trimite în străinătate. De acì şi indiferenţa la alegerea forţelor ştiinţifice, teama

faţă de savanţii distinşi, şi favorizarea pe faţă a mediocrităţilor, ba chiar şi a elementelor adevărat incapabile. De acì bucuria pentru scoborârea nivelului facultăţilor, care zeci de ani de-arândul sunt compromise în chipul cel mai strigător prin cele mai mizerabile elemente ale corpului didactic, fără ca autorităţile bisericeşti să mişte măcar un deget, ele care numai decât se ivesc ori de câteori e vorba să ucidă vre-o idee nouă. Drept e că nu se lucrează pe faţă la desfiinţarea facultăţilor, deoarece se caută a se păstra oarecare aparenţă din aureola ştiinţifică care dela universităţi se revarsă şi asupra facultăţilor de teologie. Dar nici stavilă serioasă nu se opune scoborârii şi peirii lor, pentrucă acest lustru pare prea scump plătit cu independenţa pe care pare a o pretinde teologia din sinul universităţilor. Cât priveşte cultivarea tinerimii teologice, biserica nu prea îşi face spaimă. Doar şi azi ea se împărtăşeşte numai într'o neînsemnată măsură în universităţi, iar pe o scară mult mai întinsă în seminariile episcopale din ţară şi străinătate. Insaş formarea profesorilor necesari pentru educaţiunea seminarială, nu înseamnă o chestiune de mare grijă pentru biserică. Căci, deoarece nu doreşte nici n'are nevoie de cercetători studioşi în câmpul ştiinţific, ba cu atât îi pare mai bine cu cât profesorul de teologie e mai lipsit de orice element personal şi se adaptează mai bine la rolul de organ pasiv în predarea tradiţiunii scolastice, alegerea lor nu e o chestiune grea. Orice preot, chiar cel mai tinăr capelan este în stare să împărtăşească tradiţiunea, şi în sfârşit, pentru a păstra decorul, poate fi trimis la Roma pentru a se echipa cu lustrul academic de rigoare. Dar oare statul poate îngădui o astfel de cultivare a teologilor catolici, mai mult sau mai puţin exotică, lipsită de orice atingere cu simţirea naţională, când se ştie că ei sunt chemaţi la o activitate care pătrunde atât de des în vieaţa poporului? De ce nu? Ce nu permite statul! El îi rabdă de mult şi n'are nimic de zis contra educaţiunii pe care preoţii germani o primesc la institutele străine conduse de iezuiţi în Roma şi Innsbruck. Ba încă singur îşi dă osteneala de a pune pe preoţii ieşiţi din aceste institute în cele mai înalte locuri de onoare din stat şi biserică şi a-i învestì cu cele mai importante şi mai cu influenţă oficii.

E uşor de priceput şi nu se poate nega că ochii bănuitori cu care Roma priveşte facultăţile de teologie, merg mână în mână cu oarecare dispreţ şi puţină considerare a ştiinţei. Evident că meritele neperitoare pe care biserica şi-le-a dobândit în diferitele ramuri ale ştiinţelor, şi mai în special prin întemeierea de universităţi şi înzestrarea lor, vor rămânea totdeauna săpate cu litere de aur în cartea omenirei. Dar dragostea Romei către ştiinţe şi universităţi nu era cu totul platonică şi desinteresată. Ea le favoriza cu putere atâta timp cât şi ele îi serveau şi-i ţineau coada ca slugi voluntare. Dar îndată îşi schimbă poziţiunea când vrură să se sustragă de sub tutela ei şi să stee pe propriile lor picioare. Diferitele specialităţi şi astăzi sunt pentru Roma cu totul indiferente, şi numai atunci binevenite, când satisfac scopurile şi interesele ei. Savanţii care scriu în

usum Delphini, ad majorem Curiae gloriam, totdeauna trebue să aştepte recunoştinţa viguroasă a sf. Scaun. Pe bărbaţii care sunt destul de neprevăzători de a ajunge la rezultate nedorite, îi aşteaptă întreaga mânie a Romei. Deprinsă să stăpânească, Roma crede că poate dicta şi rezultatele studiilor şi să pretindă dela savanţi să-i aducă şi să-i spue numai lucruri dragi, bune şi plăcute. Ea visează să comande ştiinţei ca şi purtătorilor de cădelniţe. Nu înţelege de loc ce înseamnă a fi credincios convingerilor tale ştiinţifice. Din punctul ei de vedere biserica romană nu poate avea un raport intern către ştiinţă. Călăuzită şi luminată de Duhul sfânt, potrivit învăţăturii sale, ea se bucură de mult deja de deplina stăpânire a adevărului d-zeesc. Pentru aceasta dela început ea ştie toate mai bine, tronează mai presus de regiunea erorilor, şi atât de puţin atârnă de ştiinţa şi învăţătura omenească, că numai ea procură aparatul de experimentare şi măsura întregei ştiinţe şi numai ea posedă adevărul a toate; şi măsura nu numai a cercetării teologice, ci şi a celei profane, potrivit raportului în care stă cu învăţăturile ei. Savantul poate explora ani şi zeci de ani; monseniorul roman singur decide, oricât de puţin înţelege el din chestiune. Şi cu dreptul. Căci învăţatul vrea şi trebue numai să afle ce este adevărul; monseniorul stabileşte ce este bisericesc. Savanţii, ca şi în general preoţii şi credincioşii, oricât vor fi de bătrâni, sunt şi rămân numai oile simple ale păstorului sufletesc, copiii minori cari niciodată nu pot scăpa de tutela romană care trebue să-i ducă de nas. Ei alcătuesc împreună numai ecclesia discens care n'are decât a asculta şi a se supune. Duhul sfânt formează monopolul prelaţilor. In special laicii, spune apăsat enciclica, să nu îndrăznească a-şi spune cuvântul lor în biserică.

Spiritul prelaţilor romani vorbeşte când enciclica îşi permite să suspecteze bunăvoinţa şi intenţiunea curată a bărbaţilor nobili a căror vieaţă ireproşabilă aproape cu regret o recunoaşte şi al căror zel neobosit îl laudă deplorând; când rezultatele explorării lor cucerite în muncă grea, le declară numai de urmare a dorinţei deşarte de a şti şi a îngâmfării care merită pedepsită; când scrierilor inspirate de cea mai înaltă şi morală seriozitate (să ne gândim numai la «Sfântul» al lui Fogazzaro), le preferă cărţi imorale; când institue un sistem de insuportabilă tutelă, meschină supraveghiare şi intolerantă persecuţiune, iar sfinţenia aparentă, boala calomniei şi denunţării le cultivă aproape intenţionat. Cu adevărat, acolo unde se crede că doctrina bisericească poate fi mântuită numai cu forţa brutală, acolo unde dreapta credinţă trebue căpătată numai cu spectrul foamei, iar supunerea cu frica îndepărtării din serviciu: trist trebue să stee lucrurile cu credinţa încrezătoare în puterea internă, biruitoare a învăţăturii creştine! Ceeace enciclica numeşte «modernism», nu e doar de azi şi de ieri; nici ceva evenimente mai nouă nu sunt cunoscute care să fi nevoit a se lua măsuri aşa de extraordinare. Leon XIII şi consilierul său Rampolla, deşi erau de părerea că trebue să intervie contra lui Loisy şi Schell, se feriră totuş de a predica o cruciată formală contra întregii

direcţiuni a spiritului din timpul nou. De ce deci să înceapă acuma? Ce spirit nou îşi face întrarea în Roma?

Nu Piu X e cel care l-a adus. El, bunul, blândul preot vetaran, îmbătrânit şi consumat în grija pentru mântuirea sufletelor credincioşilor săi, n'a adus cu el din oraşul lagunelor la Roma nici un interes mai adânc pentru agnosticism şi imanentism. In Spania se află patria autodafeurilor Chiar şi în înviorarea inchiziţiunii, deosebită de cea medievală numai prin aceea că e nevoită să-şi aleagă mijloace potrivite spiritului blăstămat al timpului, tot treabă spaniolească trebue să vedem. Pentru înţelegerea unor astfel de articole de importaţiune străină, noi suntem de tot chinezi. Noi suntem şi rămânem buni germani. In episcopat vedem mai mult decât simple organe administrative ale Romei. Avem deplina încredere că episcopii noştri, în mânile cărora enciclica pune soartea catolicismului german, în marea lor majoritate simt tot aşa ca şi noi, şi, ca preoţi germani, se vor mândrì de a fi, pe cât păzitori ai învăţăturii curate, tot pe atâta şi protectori ai facultăţilor şi ai explorării ştiinţifice.

Acesta e articolul care a putut produce turburări universitare. Din nou devine actual acuma, pentrucă Schnitzer s'a întors din călătoria lui în Extremul Orient, în care plecase pentru a da timp spiritelor să se liniştească.

Dar nu s'au liniştit, şi ziarele din nou încep a se ocupa de chestiunea lui.

Autoritatea bisericească nu-l mai vrea ca învăţător de teologie. Că are şi pentru ce! Mai rar articol aşa de plin de spiritul libertăţii şi care să facă o autopsie aşa de dureroasă în felul de conducere al culturei teologice în sinul bisericii sale.

(Va urma) *Arhim. Iuliu Scriban.*

CONFERENŢE RELIGIOASE.[1]

In sgomotoasa mişcare ce s'a pornit de o vreme cu multă stăruinţă, pentru îndreptarea vieţii poporului nostru pe toate terenele, ochiul ager nu arareori observă nepotrivita desfăşurare a vieţii sociale. In mijlocul încrucişării atâtor idei deosebite, a atâtor nizuinţe divergente şi curente opuse, se înfiripează şi prinde putere mulţimea manifestărilor sociale potrivnice înstăpânirii împărăţiei lui Dumnezeu pre pământ. Noauă preoţilor ne revine

[1]) Lămurirea unei propuneri, făcută în conferenţa preoţească a tract. Mediaş din 9/22 Noemvrie a. c.

datoria, atât ca slugitori ai Domnului cât şi ca paznici trezi la temelia neamului nostru, a petrece cu ochiu atent aceste mamanifestaţii sprijinind pe cele sănătoase şi înăduşind, după putinţă încă în faşă, pe cele vrăşmaşe.

Ideile vremilor nouă, de un caracter pronunţat materialist, deşì nu mai stăpânesc cu puterea de fier a deceniilor trecute, totuş nesiguranţa, neliniştea sufletului dornic de *noutăţi* n'a sfârşit în căutarea drumurilor noi prin gândirea-i *pur realistă*. Unii 'şi ţin de mândrie îndrăsneala de-a nega existenţa unei fiinţe atot puternice, şi nu se sfieşte a nesocotì legea statorită de «Celce lumile le cârmuieşte», căutând a o înlocuì prin legea unei gândiri neputincioase.

Deşì poporul nostru nu a apucat încă drumul pieziş întru căutarea unei *morale raţionale*, fără de o autoritate mai înaltă, totuş nu vom putea tăgăduì că ideile materialiste şi desordonate s'au înstăpânit binişor în vieaţa cărturarilor noştri, şi ori cât ar fi, până acum, proprietate a acesteia, săgeţile otrăvitoare nu vor întârzia a atinge şi sufletul poporului de rând. Oricât se va trudì mintea omului a pune o lege mai bună (?) în locul poruncei dumnezeieşti, nici când nu va izbutì a umplea golul rămas pe urma vechilor credinţe drepte, ce s'au izgonit. Iară când credinţa neprihănită şi frica de Dumnezeu va fi smulsă din sufletul mulţimei, nu se va găsì putere nici măcar să umbrească golul rămas, prin preceptele hibrede ale cugetărei libere, nici prin porunca conştiinţei personale, faţă de cari grosul poporului este neputincios, înaccesibil, şi deci pe urmele lor nu poate încolţì decât nesiguranţa, lipsa de orientare pentru individ şi anarhia pentru totul, iar prăbuşirea e inevitabilă. E de datoria noastră, a preoţimei, a păzì întreagă curăţenia altarelor înălţate spre mărirea Domnului şi în aceiaş vreme combătând înfăţişările şi doctrinele, ce sdruncină vieaţa morală, a îndrepta societatea pe calea adevărului şi a-i îndruma privirile spre fericirea de preste zarea ochilor noştri pământeşti. Propoveduind adevărurile dzeeşti şi lămurind purtarea ce trebue să aibă în lume ca fii ai Tatălui ceresc, şi ca membri ai societăţii din care fac parte, a noastră e datoria a înălţa sus împărăţia ceriurilor ce trebue să domnească preste vieaţa reală a pământului. Apostolatul nostru, de a înnoì firile, de a premenì conştiinţele, de a aşeza pe temelii solide

raportul dintre oameni şi a-le îndrepta convingerile, se va sfârşì numai atunci, când în strânsul înţăles al cuvântului se va întrona împărăţia lui Dumnezeu pre pământ şi aceasta nu pare a fi aproape.

Dacă pentru pătura noastră cultă se îngăduie şi în oarecare măsură satisface «hrănirea unei vieţi contemplative», pentru mulţimea poporului este de neapărat susţinerea şi propoveduirea *fricei de Dumnezeu*, care a început să scadă, este o lipsă de neîncunjurat înfiltrarea credinţei neclătite în necezitatea bisericei şi a adevărurilor ei, căutând a-i face să înţeleagă şi să se pătrundă de preceptele ei morale şi doctrinele ei religioase. Şi dacă din vina împrejurărilor nu putem da în mâna poporului nostru cărţi potrivite de dreaptă povăţuire, mijloc prielnic de a biruì răul şi a statornicì împărăţia binelui socot a fi *conferenţele religioase*, pentru cari se scriu aceste şire.

Cu risicul de a fi socotit imitator — dar de bună seamă a unui lucru bun — voiu stăruì în scurt asupra întroducerii şi la noi a astorfel de conferenţe.

Duhul religiozităţii scăzut, morala laxă şi vieaţa desordonată, ce se manifestă tot mai mult şi în sânul poporului nostru dela sate, trebue să ne umple de griji. Porunca vremilor nouă ne impune rezolvirea unor trebuinţe, pe cari până acum sub oarecare titlu le-am mai putut trece sub tăcere, dar cari de acum nu mai sufer amânare fără o enormă perdere.

Conferenţele religioase, cu menirea de a lămurì şi restatornicì ideile religioase şi sociale, ar fi prielnicul mijloc a ne dovedì conştii de misiunea noastră pastorală şi drepţi înţelegători ai situaţiei prezente şi, în aceiaş vreme, ar fi izvorul curat pentru înălţarea inimilor şi nobilitarea sufletelor mulţimei.

Putinţa de înjghebare ne este dată în faptul, ce voiu spune: Conferenţele preoţeşti tractuale să împartă comunele tractului în cercuri de câte 4—5 parohii potrivite ca aşezare, iar preoţii acestor parohii, sub conducerea celui mai destoinic, să fie îndatoraţi a se întrunì în decursul unui an cel puţin odată, dacă nu mai de multeori, în fiecare comună din cercul lor, în zi de Duminecă ori sărbătoare. Slujba acestei zile vor îndeplini-o prin împreună servire. La vreme potrivită unul din cei străini va rostì cuvântul potrivit cu însemnătatea zilei, iar după amiaza aceleiaş zile va

avea loc «conferența religioasă», ținută tot de unul din preoții străini.

Principiul conducător în alegerea subiectelor acestor conferențe va fi acela de a *clarifica* adevărul doctrinei propoveduite de Mântuitorul, după cuprinsul sf. Evangelii, susținută și lămurită de ucenicii Domnului de pe vremuri, și apoi aplicarea acelei doctrine după timp și împrejurări la vieața reală, fără a ne abate dela calea adevărului, și neclătiți în dreapta credință. Sub criteriul de judecată, pe care ni-l dă Biblia și Tradiția sfântă, se va stărui nu numai asupra părții moralizătoare, ci se va putea supune aprecierii întreaga direcție culturală, se vor deosebì curentele ivite, sprijinindu-se cele favorabile problemei religioase, se vor condamna broșurile și jurnalele de contrafaceri, din cari se hrănesc sufletele și se va înfiera întreagă literatura ce sub haina artei lățește imoralitatea. Pe lângă rânduirea acestei vieți îmbibată de materialism și de atâtea idei greșite, aceste conferențe ar smulge mulțimea credințelor deșarte, cari stăpânesc încă sufletul poporului nostru și uneori se prețuesc mai mult decât cele drepte, obiceiul adeseori e mai sfânt decât legea. Aceste și alte multe, destul de cunoscute, pot forma obiectul conferențelor. Pentruca rostul și efectul lor să fie deplin, se vor pregătì aceste conferențe la indigitările precise ale preotului respectivei comune unde se va ținea, și aceasta pentrucă oricât de buni cunoscători ai sufletului poporului ne-am dovedì, totuș nu cunoaștem amănuntele vieții lui particulare așa, ca să fim în măsură a aprecia prejudițiile proprii unei comune, ori chiar ale unei familii. Și dacă am zis ca totuș un străin să conferențieze, am fost îndemnat de socotința, că un lucru spus și de un al doilea, ori de mai mulți câștigă la crezământ și auzitorii se vor simțì îndemnați a da mai multă ascultare sfatului împărtășit și de alt preot pe lângă povața preotului lor.

La tot cazul să ne ferim însă de a banaliza subiectele, ca și forma de predare. In mare majoritate conferențiarii pentru popor — fie și în cadrul «Asociațiunii» — sufăr de păcatul de a grămădì în o singură expunere toate scăderile lui, fără putința de a le adâncì și a le da rezolvirea, care să lase urme. Se înșiră în lanț lung: luxul, beția, judecățile, risipa, lăcomia, neștiința etc. etc. și urmează: «să vă feriți!» Auzite mereu aceleași și în aceiaș formă, astfel de prelegeri superficiale, în locul îndreptării mai

de grabă au stors apreţiarea: «Domnii văd mereu gunoiul în ochiul nostru, nu şi bârna în al lor». Iară de altă parte să ne ferim a grăì în limba pocită de influenţe şi împestriţări străine a cutărui ţinut, căci *nu* grăim în limba poporului. Graiul poporal e acela înţeles de toţi, pronunţat în curăţenia firească a limbei române necorcită. Mi-aduc aminte de un bărbat cu multă trecere, şi cu temeinică cultură, care chiar sub egida conferenţei religioase a suferit de ambele păcate pomenite mai sus şi părea că-şi face fală din vorba stricată a ţinutului.

Pentruca rostul astorfel de conferenţe, de a restatornicì ideile religioase în societate, de a curăţì şi înălţa sufletele, de a nobilita inimile, a rânduì gândirile şi îndrepta faptele să ajungă la rezultatul contemplat: «e o necesitate constrângătoare ca preotul să-şi aibă mai întâi sufletul lui destul de oţelit, picurând de însufleţire către Domnul şi pe urmă poate trece mai departe la popor».

Ştiu, că pornirea unei acţiuni noue de premenire şi îndreptare spre mai bine nu poate isvorî decât din o *solidă cultură*, căreia vreme îndelungată îi trebue ca să-şi însuşească puterea de a preface, dar dela înjghebarea unor începuturi nu ne putem subtrage fără răspundere.

Introducerea conferenţelor religioase aşa cum s'a spus ar avea îndoitul folos şi pentru preoţi şi pentru popor. Pentru preoţi pe lângă conştiinţa unei datorii împlinite, ar avea darul a dovedì pe omul cult şi conştiu, a ridica autoritatea şi demnitatea preoţească în faţa bârfitorilor cu intenţii ascunse, naivi, ori de cele mai multeori răutăcioşi, cari nu se sfiesc a grămădì prin vorbe uşoare şi anecdote improvizate, păcatele acestei lumi, în sarcina tagmei preoţeşti, prefăcându-le oarecum în calităţi (?) caracteristice ale cutărei feţe bisericeşti,[1] la auzul cărora noi înşine în lipsa conştiinţei de demnitate zimbim, în loc să ne revoltăm frângând vorba guralivului prin înfăţişarea faptelor vrednice.

De altă parte atingerea mai deasă între preoţii cari trăiesc între aceleaşi referinţe de vieaţă, ar statornicì o activitate unitară şi mai spornică prin îndemnul reciproc, de a nu rămânea mai pre jos decât colegii săi, ar realiza unitatea acţiunei în diferitele proceduri din vieaţa pastorală (slujbe, mijloace folosite) şi s'ar

[1] A se vedea „Păstorul ortodox“ Nr. 7 pag. 314 urm.

desvolta mai multă sârguință întru înfiriparea și consolidarea așezămintelor și instituțiilor, pe urmele cărora să se reverse belșugul bunătăților contemplate.

Cum cerința vremii impune preotului pe lângă desăvârșita cunoaștere a celor bisericești și o largă cultură științifică, — întrucât nu e adevărat preot, celce îndeplinește numai servicii bisericești, tot așa de ne-preot e cel cunoscător de multe, dar neștiutor de cele ale slujbei preoțești; — astfel de întruniri intime ar da prilejul pentru cel tinăr de a găsì în bătrânul încăruntit îndreptarul cuminte, iar bătrânul și-ar încălzì sufletul la vorba caldă și lămurită a tinărului, praxa cu teoria și-ar da mâna, experiența cu știința s'ar îmbrățișa tot mai mult. Numai acolo, unde e multă răutate la mijloc se poate susținea, că tinerii sunt îngâmfați, iară bătrânii răutăcioși.

Privitor la popor, care ascultă cu drag vorba cuminte, pe lângă folosul de lămurire, povățuire și îndreptare, întrunirea mai multor preoți cu prilejul confer. relig. ar stârnì în suflete încrederea și alipirea către părintele lor sufletesc. Văzând armonia în acțiune, unitatea în gând și simțire, vor asculta mai cu dinadinsul povața, pe urma căreia nu va întârzia îndreptarea. Frumosul rit al bisericei ortodoxe prin împreună servire, s'ar uniformiza și în aceiaș vreme ar stoarce admirația credincioșilor îndreptând ochii sufletului către înălțimile ceriului.

S'ar putea ridica și obiecțiuni împotriva părerii desfășurate. Un preot mai iscusit prin conferența sa deroagă celui mai modest, înaintea credincioșilor aceluia;... părere care la suprafață poate avea îndreptățire în fond însă nu, întrucât deosebirea între noi tinerii și unii bătrâni, pe care ar putea-o face poporul, nu e spre stricarea acelora, căci acelaș popor în toată simplitatea lui știe să-și dea seama de împrejurări, și cel mult dacă se trezește în sufletul lor dorința de a avea și ei la vreme un preot ca și cutare...

Iar scăderea, că pe an 3—4 biserici, de 3—4 ori rămân fără preot se recompensează din belșug prin singura întrunire de care se vor face părtași la vreme.

Aceste și alte pot fi spulberate cu aceiaș ușurință. — Astfel pornite conferențele religioase după un chibzuit sistem ar putea înlocuì și ambulanța conferențelor preoțești, cari în urma felului

lor de a fi, nu dau poporului comunei unde se ţin, decât predica rostită la serviciul divin; şi ar mai fi chiar un pas de ieşire din întrunirile noastre prea oficiale, prea îngrădite între marginile unei porunci destul de severe...

Singura dorinţă mi-ar fi, ca dacă lucrul se recunoaşte de bun, să nu rămână bun numai pe hârtie!

Preotul *P. Moruşca.*

PREDICĂ LA SF. IERARH NICOLAE.

Despre creşterea copiilor.

Şi voi părinţi nu întărâtaţi pe fiii voştri spre mărire, ci îi creşteţi întru învăţătura şi certarea Domnului.
(Efes. VI, 4).

Când un om oarecare, prin munca şi faptele sale cinstite şi de mult preţ, conlucră la ridicarea neamului său, el îşi câştigă merite pentru acel neam şi fiii neamului îi păstrează amintirea din neam în neam, li e scumpă amintirea lui, pentrucă din tot sufletul şi cu toate puterile a muncit pentru binele obştesc. Precum o stea cu razele-i strălucitoare până în mari îndepărtări arată drumeţului drumul, tot aşa şi vieaţa şi faptele acelor oameni binefăcători ne arată nouă oamenilor mai de rând căile pe cari avem să umblăm în această lume, dându-ne totodată nădejdea, că pornind pe acelea căi, şi urmând pildelor pe cari ni le-au dat, vom ajunge la liman, vom ajunge la ţinta dorită. Vieaţa şi faptele acelor oameni mari sunt pentru noi o şcoală, o carte cu frumoase învăţături, asupra cărora trebue să fim cu luare aminte, dacă voim ca paşii noştri să fie siguri şi calea de urmat dreaptă.

Biserica creştină, cunoscând şi preţuind roadele binecuvântate ce se revarsă asupra întregei creştinătăţi în urma muncii şi faptelor acelor oameni, cari din a lor voinţă tare şi nestrămutată, despreţuind plăcerile trecătoare şi de mic preţ ale lumei acesteia, cu tot sufletul au îmbrăţişat învăţăturile creştine, le-au ţinut şi şi-au vărsat chiar sângele pentru ele, a rânduit ca an de an să se serbeze amintirea lor, ca astfel neşters să le rămână numele, iar faptele lor să ne îndemne şi pe noi la o vieţuire mai creştinească şi de mai mare preţ.

O astfel de zi avem noi azi, iubiţi creştini! Este ziua aşezată de biserică în amintirea părintelui ierarh Nicolae, care prin faptele de binefacere şi îngrijire faţă de cei săraci şi nevoieşi, şi-a câştigat pe dreptul numirea de *părinte.*

A fost fiiul unei fruntaşe şi bogate familii din Azia-mică. Avea deci mijloacele băneşti de a-şi putea câştiga o învăţătură, care să-l pună în

şirul celorlalţi învăţaţi de pe timpul său. Sufletul său însă avea o altă pornire: dorul de a câştiga o învăţătură, cu ajutorul căreia să poată alina năcazurile şi să împrăştie nedumeririle semenilor săi. Voia să-şi însuşească ştiinţa de a învăţa pe alţii cum are să le fie traiul pe pământ, ca să câştige ceriul. Chiar şi părinţii săi nutriau această dorinţă, căci încă de mic îi dădură o creştere religioasă, o creştere plină de frica lui Dumnezeu, aşa dupăcum propoveduise Mântuitorul Iisus Christos şi sfinţii săi Apostoli. Imi pare că văd cu ochii mei sufleteşti pe acea mamă bună, cum şezând lângă micul ei prunc îi da sfaturi părinteşti, şi-l învăţa cum are să se poarte faţă de semenii săi. A-i da fiiului său o creştere îngrijită era lucrul cel mai de căpetenie al ei, pentrucă scris era: «că mai bine este a murì fără de fii, decât a avea fii fără de frica lui Dumnezeu». (Is. Sirah 16, 4).

Putem noi serba mai cuviincios ziua de azi, decât scoţând unele învăţături din vieaţa sf. părinte Nicolae, să ne dăm silinţa a le şi urma?!

Azi, când aşa puţine familii sunt în cari se dă fiilor o creştere bună şi religioasă, mă gândesc la creşterea de care s'a făcut părtaş sf. Nicolae, merg cu gândul meu până la acea mamă bună, care a sămânat cel dintâi grăunte în inima copilaşului ei, şi mă gândesc la mamele noastre, cari încă au aceleaşi datorinţe de mamă, de a da copiilor lor o îngrijire bună, dacă vreau ca la timpul său să culeagă roade bune şi sănătoase pe urma ostenelelor lor. Despre creşterea ce trebue să dăm copiilor noştri voiu vorbì azi, iubiţi creştini, deci rogu-vă să fiţi cu luare aminte.

* * *

Ce creştere să dăm fiilor noştri, ne spune lămurit dumnezeescul Apostol prin cuvintele: «şi voi părinţi nu întărâtaţi pe fiii voştri spre mânie, ci îi creşteţi întru învăţătura şi certarea Domnului». Ori de câtă învăţătură şi ştiinţă am avea parte, dacă nu suntem pătrunşi şi de frica lui Dumnezeu, nici o dobândă de acea învăţătură nu vom avea; nu, pentrucă o atare învăţătură e departe de a ne da linişte sufletească, atât de trebuitoare unui om în mijlocul valurilor vrăşmaşe ale vieţii acesteia. De aceea ne dă Apostolul sfatul de a ne creşte copiii în învăţătura Domnului, pentrucă atunci le dăm în mână arma cea mai puternică de a se putea apăra de orice atac ce ar venì asupra lor, şi le dăm mijlocul cel mai bun de a se putea mângăia, când nemiloasa soarte le-ar aduce neplăceri şi supărări. Şi cu deosebire nouă economilor ne este trebuincioasă această *«învăţătură a Domnului»*, căci numai ea ne dă mângăiere atunci, când nenorocul întră în casa sau gospodăria noastră. De aceea vă zic şi eu cu Apostolul: părinţi, creşteţi-vă copiii în învăţătura Domnului, sădiţi de timpuriu în inimile lor religiozitatea, simţul creştinesc şi frica de Dumnezeu. Creşterea religioasă, creşterea în frica de Dumnezeu e cea mai bună bogăţie ce o poate da un părinte fiilor săi; ea este pentru copil, ceeace e ploaia binecuvântată pentru bunărodirea pământului. Simţul creştinesc, frica de Dumnezeu este atare povăţuitor, care neşovăitor călău-

zeşte pe om în vieaţă, chiar şi atunci, când calea vieţii e plină de neajunsuri şi e acoperită cu mărăcinii sărăciei şi ai neputinţei. Omul cu adevărat creştin şi evlavios de nimica nu se teme, ci întimpină orice năcaz cu bărbăţie, căci: «Domnul este luminarea mea şi mântuitorul meu, de cine mă voiu teme; Domnul este scutitorul vieţii mele, de cine mă voiu înfricoşa». (Ps. 26, 1).

Şi dacă e adevărat, că un om evlavios şi pătruns de o credinţă tare şi neclătită are putinţa de a înfrunta orice primejdie şi de a ieşì biruitor din lupta pentru traiu, datori suntem cu toţii de a da fiilor noştri o creştere în conglăsuire cu învăţătura mântuitoare a Domnului nostru Iisus Christos. Cu deosebire mamelor le sună cuvintele acestea, pentrucă mama dă copilului cea dintâi îngrijire, ea e necontenit în apropierea fiilor şi prin urmare mamei 'i-e dat a sămâna în inima copilului cel dintâi grăunte al învăţăturii bune. Precum va fi grăuntele, aşa va fi şi rodul; dacă sămânţa e aleasă şi sănătoasă, cu greu va răsărì din ea neghină sau alte buruieni, şì iară, din sămânţă rea şi plină de goz, nici când nu vor răsărì fructe frumoase şi alese.

Datorinţă avem deci cu toţii a purta grije de creşterea fiilor noştri. Eu ca duhovnic dator sunt a Vă lumina şi a arăta calea cea bună pe care să-i porniţi, iar voi, părinţii, datorinţă aveţi a lua în seamă acele învăţături.

Biserica, pentruca creşterea fiilor noştri să pornească spre desăvârşire, nu s'a mulţămit numai cu îngrijirea ce o primesc copiii în familie dela părinţii lor, ci a întemeiat un alt aşezământ, *şcoala,* carea pe lângă multele învăţături de purtare bună, să le dea şi cunoştinţele trebuincioase pentru vieaţă. In şcoală învaţă copilul ceeace n'a învăţat dela părinţi, acolo învaţă cum să cinstească pe D-zeu, pe părinţi şi pe mai marii săi; acolo îşi însuşeşte cunoştinţele trebuincioase, cu ajutorul cărora să-şi poată da seama de tot ce se întâmplă cu el şi în jurul său. Şi cu toate acestea — deşì biserica atât de bine s'a îngrijit de soartea oamenilor — trebue să ne umplă de îngrijire împrejurarea, că mulţi dintre părinţi nu-şi trimit cu drag băieţii la şcoală! Oare nu ştiu ei, că prin aceasta îşi atrag asupra lor nu numai osânda bisericii, ci chiar osânda şi ocara fiilor lor?! Oare nu ni-se dă zilnic prilej să auzim oameni, cari, dupăce au ieşit în vieaţă şi văd cât amar le face neştiinţa de carte, încep a-şi blăstăma părinţii, pentrucă nu i-au lăsat să cerceteze şcoala, ca astfel să-şi însuşască învăţătura de care în vieaţă au atâta trebuinţă?! Să nu ne lăsăm ademeniţi de folosul ce ni-l aduc copiii pe timpul de şcoală, ajutându-ne la lucru în câmp sau acasă, căci folosul acesta e mult mai mic ca folosul ce ni-l aduce şcoala şi învăţătura. Doar numai aşa s'a putut forma zicătoarea: «cine are carte, are parte». Şi părinţii datori sunt a se îngrijì de binele fiilor, căci zice sf. Apostol: «că nu sunt datori fiii să agonisească părinţilor, ci părinţii fiilor». (2 Cor. 12, 14).

Ce învăţătură frumoasă aceasta, şi totuş cu durere trebue s'o spun, că în ziua de azi foarte mulţi dintre noi o nesocotesc! Oare îngrijire părintească e aceea, iubiţi creştini, când părinţii se învoesc ca fiii lor să trăiască în fărădelege, neluând în seamă binecuvântarea bisericii, şi-i lasă să trăiască în cea mai mare destrăbălare, asemenea celui mai păcătos şi destrăbălat păgân?! Lipsiţi de orice simţ creştinesc şi desbrăcaţi de orice cinste omenească sunt acei părinţi, cari o astfel de soarte croiesc fiilor lor. E cea mai mare nefericire pentru copiii născuţi din atari vieţuiri păcătoase, căci ce blăstăm mai mare îţi trebuieşte, ca acela, să nu ştii cine-ţi este mamă şi cine tată.

Şi de unde aceste stări triste, iubiţi creştini? Ele sunt urmările unei creşteri rele şi fără de minte. Un părinte cuminte nu se mulţămeşte numai cu învăţătura din şcoală, ci pe toate căile caută să dea fiiului său o creştere bună, ferindu-l de societăţi rele, de oameni dela cari numai lucruri rele şi urîte poate auzì şi învăţa. Un astfel de părinte câştigă comoară de mult preţ sieşi şi fiilor săi, căci ce poate fi mai scump pentru un om, ca învăţătura, cu ajutorul căreia poate trăì în lumea aceasta îndestulat şi în bunăînţelegere cu semenii săi. De câteori nu vedem însă părinţi lăsându-şi copiii în voia lor, fără de a avea pentru ei un cuvânt de mustrare, căci zic ei: doar sunt tineri, şi lasă-i să-şi petreacă tinereţa cum vor voì. Astfel de părinţi nu ştiu, că tocmai timpul tinereţei e cel mai primejdios pentru om. In timpul acesta uşor poate aluneca pe povârnişul destrăbălării, şi odată ajuns în starea aceasta, cu greu îl mai poţi ridica la o vieţuire creştinească.

Şi noi tocmai în privinţa aceasta greşim mai mult, căci prea mare slobozenie au feciorii şi fetele noastre, aşa că unii dintre ei au ajuns la cea mai mare destrăbălare, la care poate ajunge un tinăr. Purtarea tinerimii noastre nu e semn bun, ci din contră e o strigare a cărei glas puternic ne spune, că nu ne facem datorinţa de părinţi, ci fiecare îşi lasă fiii în voia lor, fără de a se gândì la păcatul ce-l fac, când nu se îngrijesc de ei. Să nu uităm, iubiţi creştini, că tinerimea e nădejdea viitorului fiecărui neam; când un popor, un neam are tinerime crescută şi înzestrată cu virtuţi creştineşti, cu virtutea iubirii de neam şi lege, acel popor poate privì liniştit în viitor, dar când diferite păcate şi destrăbălarea s'a încuibat în tinerime, atunci cel mai negru şi posomorît viitor e de aşteptat.

Gândindu-ne deci la viitorul nostru, la viitorul acestei parohii, să ne îngrijim în tot timpul a avea o tinerime ascultătoare şi plină de virtuţi. Să nu scăpăm nici un prilej de a da tinerilor noştri poveţe şi sfaturi bune şi când vorbele nu mai prind, să nu ne sfiim a întrebuinţa şi alte mijloace bune de a îndrepta moravurile tinerilor noştri. Când se iveşte trebuinţa să nu ne sfiim a întrebuinţa nuiaua, căci zice înţeleptul Solomon: «Celce nu se îndură de toiag, ureşte pe fiiul său», şi iară: «nu înceta a certa pruncul, căci de-l vei lovì pe el cu nuiaua, nu va murì, că tu-l vei

bate pe el cu nuiaua, iar sufletul lui dela moarte îl vei mântuì». (Pild. Solomon 13, 25 şi 23, 13—14).

Orice vorbă bună însă numai atunci va prinde, când vor vedea fiii noştri, că ceeace îi învăţăm şi noi înşine facem şi urmăm, sau, atunci vom fi făcut totul pentru bunăcreşterea fiilor noştri, când pe lângă sfaturi şi poveţe, le vom arăta şi prin fapte cum au să vieţuiască în această lume, ca să fie de folos neamului şi bisericii lor. Voeşti ca fiiul tău să crească în frica şi cinstirea de Dumnezeu — nu uita a trăì însuţi astfel. Voieşti ca fiiul tău să fie între cei mai buni ai comunei, om harnic şi sârguincios, trăieşte şi tu în bunăînţelegere cu vecinii şi cunoscuţii şi nu sta în vremea lucrului în cârcimă, ci foloseşte timpul lăsat de D-zeu spre binele tău şi al familiei tale. Nu uitaţi, iubiţi creştini, că faptele părinţilor sunt o carte, din care învaţă copiii. Dacă acea carte va cuprinde învăţături bune şi folositoare, mult bine vor învăţa copiii din ea, iar dacă cuprinsul ei va fi nefolositor, zădarnică va fi toată truda de a le da o creştere bună şi înţeleaptă.

* * *

Iubiţi creştini! Pornind dela creşterea, ce i-s'a dat în casa părintească sf. Ierarh Nicolae, am arătat datorinţa părinţilor de a-şi creşte copiii după învăţăturile şi poruncile religiunii creştine, aşa dupăcum ne spune sf. apostol Pavel: «şi voi părinţi nu întărâtaţi pe fiii voştri spre mânie, ci îi creşteţi întru învăţătura şi certarea Domnului». Aceasta este creşterea cea mai bună, din care la timpul său vor izvorî fapte bune. «Invăţătura Domnului» a fost mântuirea popoarelor, ea a fost mântuirea şi scăparea poporului nostru, dupăcum ne învaţă istoria, această mare carte a trecutului. Când nori grei se ridicau asupra capului lui şi-l ameninţa cu desăvârşită peire, glasul învăţăturii bisericii îi mângâia, şi dădea nădejde într'un viitor mai fericit. Câte nenorociri n'au lovit neamul nostru, şi cu toate aceste n'a perit, pentrucă a ţinut cu tărie la biserică, şi biserica nu-şi lasă credincioşii să piară în prăpastia desnădejdii, ci le dă puteri nouă, ca să poată învinge şi alunga orice ispită venită dela vrăşmaşii necredincioşi.

De aceea părinţi, creşteţi-vă copiii întru învăţătura Domnului, şi veţi câştiga comoară în ceriu şi pe pământ; strângeţi-vă cu credinţă tare şi neclintită în jurul bisericii străbune, căci ea ne este zid şi liman. Ea ne-a fost cetatea cea nebiruită de vrăşmaşi în trecut, ea ne este mama cea bună în timpul de faţă, şi ea ne va fi, cât timp vom ţinea la ea, scutul cel mai puternic în viitor, căci scris este: «Domnul este luminarea mea şi mântuitorul meu, de cine mă voiu teme! Domnul este scutitorul vieţii mele, de cine mă voiu înfricoşa». Amin.

Traian Petrişor,
preot.

MIŞCAREA LITERARĂ.

I. CĂRŢI.

„Calea spre Dumnezeu“. Anunţăm cu bucurie onoraţilor cetitori, că peste câteva zile va apare, *ca cel dintâi număr al „Bibliotecii Revistei Teologice“*, frumoasa scriere de evangelizare modernă «Calea spre Dumnezeu» a renumitului teolog rus *G. S. Petrow*, care s'a publicat în traducere românească în «Telegraful Român». Nu ne îndoim, că ceice au cetit cu plăcere această scriere, publicată în restimpuri îndelungate în «Telegraful Român», se vor grăbì să şi-o comandeze acum, când o pot avea în volum, pentru *preţul de 1 coroană*. Rugăm pe on. preoţi să o răspândească şi între intelectualii mireni, căci aşa o scriere e potrivită pentru a întărì conştiinţa religioasă şi va aduce mult folos. Dacă vom afla sprijin din partea cetitorilor, vom continua publicarea bibliotecii începute, dând la lumină scrieri de diferit cuprins teologic şi religios-moral, prin cari vom contribuì, de-o parte la răspândirea cunoştinţelor folositoare de pe un teren prea puţin cultivat la noi, de altă parte vom promova desvoltarea literaturii noastre bisericeşti, care este atât de săracă.

Cincizeci de predici populare. Intre ce avem mai bun pe terenul literaturii predicei s'au socotit cele *«Patruzeci de predici populare»* ale distinsului nostru amic şi colaborator *Preacuvioşia Sa părintele arhimandrit Iuliu Scriban.* Acel volum de predici, apărut acum patru ani în 2000 exemplare, deja la un an dela apariţiune se epuizase cu totul, — o împrejurare care, după referinţele literare bisericeşti la noi Românii, singură este în stare să recomande lucrarea. Dela epuizare încoace, şi mai ales în urma răscoalei ţăranilor din primăvara anului trecut, lucrarea păr. Scriban a fost cerută cu stăruinţă de preoţii cari simţesc trebuinţa unei bune colecţiuni de predici. Urmând acestor cereri, autorul s'a hotărît să scoată a doua ediţie, care s'a tipărit în tipografia Neamului Românesc dela Vălenii de munte. Aceasta a doua ediţiune cuprinde cu zece predici mai mult decât cea dintâi, având o extensiune de peste 350 pagine, pentru *preţul ieftin de 2 franci.* Se poate comanda dela d-l Dr. August Scriban, profesor, Iaşi, str. Berăria-veche Nr. 2, sau şi prin administraţia revistei noastre. Predicele păr. arhim. I. Scriban n'ar trebuì să lipsească din biblioteca nici unuia dintre preoţii noştri.

Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a Românilor de *N. Iorga.* Vălenii de munte, tipografia «Neamul Românesc» 1908. De mult s'a simţit trebuinţa unei asemenea scrieri, care să trateze cu aparat ştiinţific istoria Bisericii şi a vieţii noastre religioase. Acum ne-o dă d-l N. Iorga în 2 volume, dintre cari primul a apărut, iar al doilea e pe cale să apară. Volumul prim, pe o extensiune de 424 pag. duce povestirea până la «unire», fiind împărţit în două cărţi, subîmpărţit în 7 părţi. Promiţând a revenì asupra acestei valoroase scrieri, de astădată ne mărginim

a îndemna stăruitor pe onor. noştri cetitori să grăbească a şi-o procură. *Preţul 5 lei.*

Cuvântări ocasionale şi funebrale pentru toate ocaziunile ce obvin în oficiul pastoral al preotului, de *preotul D. Voniga.* Tomul I, Orăştie 1908. Preţul 4 cor. + porto. Vom reveni.

II. REVISTE.

„Viitorul", revistă bisericească şi didactică, sub redacţia unui comitet în frunte cu directorul Dr. D. G. *Boroianu*, şi primredactorul V. *Oiaga*, anul XI Nr. 1—2.

Revista fruntaşă, printre publicaţiunile periodice bisericeşti de dincolo, porneşte din Bucureşti, pe drumul anului al XI. cu încredere în biruinţa greutăţilor mai ales materiale, ce întimpină pe urma nepăsării izvorîtă din oarecare lipsă de conştiinţă, ori a unor preocupări condamnabile a celor chemaţi să-i dea spriginul, ca şi pe urma lipsei de înţelegere a rostului ei, de care se fac vinovaţi toţi aceia cari nu spriginesc o presă bisericească, ba se mai ridică chiar împotriva ei; — greutăţi cu cari luptă din greu aproape toate publicaţiile noastre periodice, dar mai cu seamă cele teologice-bisericeşti, deşi dincolo s'a înfiripat binişor curentul de a premenì şi îndrepta vieaţa clerului, iară ln noi, în deceniul din urmă, preoţimea a luat un însemnat avânt atât în bunăstare materială, prin o dotaţie cuvenită, cât şi în cele intelectuale, prin înrolarea elementelor deplin cualificate — condiţii pe cari întrunindu-le nu mai putem declina dela noi răspunderea ce avem înaintea viitorului.

Acum ca şi la început, revista luptă împotriva obiceiului «aşa cum s'a mai urmat», care era singura călăuză a vieţii şi care era un rău obiceiu ce nu avea a face cu conservatismul bisericei ortodoxe, dar nu se dorea o lucrare care să lămurească, să povăţuiască, pentrucă e totuş mai dulce o linişte soră cu lenevirea, decât grija răspunderii pentru acte şi fapte săvârşite, păcat care stăpâneşte încă şi la noi cu putere, greu de învins pe lângă toată străduinţa ce dovedeşte şi revista noastră prin activitatea-i solidă. «Viitorul» stărue în lucrarea conştienţioasă cu nădejde «în sprijinul lui D-zeu şi a tuturor acelora cari se închină lui nu cu cruci mari ca să-i vadă lumea, ci în spirit şi în adevăr», continuă munca-i prielnică convins că a avut o atitudine de aşa fel, încât n'a putut decât să întărească credinţa tuturor oamenilor de bine în sinceritatea cauzei ce a îmbrăţişat şi fără a ieşì din liniile de purtare ce şi-a stabilit; va înţepa lăcomia, vanitatea, abuzul şi fărădelegea ori de unde va vedea că vine, căci adevărul este unul. Nu-şi va oprì mersul în drumul apucat, «căci mai ales când s'a făcut ceva drum bun, nu s'ar cuvenì să depunem armele, ci să mergem tot înainte cu puteri unite. In lucrarea noastră să ţinem seamă de interesul comun. Să nu ne influinţăm nici de patimi nici de cei pătimaşi. Şi dacă vor fi bârfitori să nu ne îngrijim, căci adevărul nu sufere de bârfeala lor. Sunt borfaşi destui, dar acest fapt nu face pe nimeni să zică, că a dispărut

cinstea de pe pământ. Câte odată necinstiţii ajung să censureze pe cei cinstiţi: Eclipse în vieaţa curată a lumii. Adevărul şi dreptatea însă merg în calea lor; iar într'o zi tot ele biruiesc», cuvinte adevărate, cari măsură cu dreaptă cumpănă atâtea apariţii din vieaţa noastră socială şi intelectuală.

In «*Cu măsura*» se statoreşte dreptul raport dintre biserică şi statul român, căruia i-se îngădue — prin o purtare măsurată — intervenirea pentru ajutorarea materială a bisericii, precum şi controlul acestui ajutor necesar pentru ajungerea scopului ei, prielnic şi statului; şi se condamnă starea anormală creată prin amestecul neîngăduit al puterii laice cu gândul hotărît de a-şi supune autoritatea bisericii şi a înfrunte-stătătorilor ei, ca «să fie aservită nu de stat, ci de câţiva cari în anumite împrejurări se găsesc la trebile publice». Pilde, faptele petrecute la spitalul Profetul Samoil din Focşani, unde muribunzii nu sunt împărtăşiţi cu sf. Taine, morţii se îngroapă fără preot, pentrucă preotul nu mai poate întra în spital în urma unui ordin al epitropilor casei sf. Spiridon din Iaşi, cari «doresc să ordone P. S. episcop al Romanului ca şi oricărui subaltern». Aşa, în pornirea «spre delăturarea unui aşa zis rău, lovesc instituţiile şi scapă persoanele» şi se întronează principiul scălciat «să i-te supui — stăpânirii — şi când este în lege şi când nu este în lege, pentrucă tot ai cândva nevoe de ea».

«*Distincţiunea între Morală şi Drept*» au făcut-o întâi Romanii mai mult ca sentiment, decât ca o consecinţă ştienţifică, care să ducă la separarea lor. Ei făceau deosebire între obligaţiunile juridice fie luate şi prin promisiune şi între datoria morală şi în consecinţă aveau censură instituită pentru respectul moralei deosebit de păzitorii dreptului. Grecii însă nu, întrucât socoteau şi activitatea internă — motivele acţiunilor omeneşti — ca făcând parte tot din sfera dreptului (Platon, Aristotel) Christian Thomasius precizează mai deaproape distincţiunea între drept, care e desvoltarea principiului negativ: «Să nu faci altuia aceeace n'ai vrea să ţi-se facă» şi între morală, care e desvoltarea principiului pozitiv: «fă altora aceeace ai vrea să ţi-se facă ţie însuţi». Necorectă fiind împărţirea, întrucât şi dreptul conţine obligaţiuni pozitive, Kant a fost chemat a o preciza mai clar, punând ca motiv al moralei datoria: «lucrează aşa, încât motivul acţiunii tale să se poată converti în lege universală», pe când principiul de drept e: «lucrează în actele tale externe aşa, încât arbitrul tău să poată după o lege universală să coexiste cu libertatea tuturor». Bentham închipue sfera dreptului şi a moralei ca 2 cercuri, dintre cari cercul mai mic al dreptului încape în cercul mai mare al moralei, care pe lângă perceptele dreptului mai conţine mulţimea perceptelor pur morale, cari poruncesc nunumai fapte (acte) de dreptate, ci şi de caritate, de ajutorare. Din punct de vedere moral greşeşte bogatul, care nu ajută pe sărac, după porunca: «să iubeşti pe deaproapele»... fără însă ca să se poată constrânge la îndeplinire a poruncii de societate, luându-i-se o parte din avere; pe când neachitarea unei

datorii poate aduce după sine vinderea moşiei, pentrucă a violat un principiu de drept, bazat pe acelaş percept moral, dar căruia dreptul i-a dat consfinţirea externă, întrucât numai cu mustrarea conştiinţei, puterea ce consfinţeşte principiile morale — nu se putea garanta ordinea socială. Dreptul se ocupă cu raportul dintre oameni, iar morala cu datoriile omului către sine şi către semenii săi — oameni şi ei, prin ce au oarecare bază de asemănare, dar totuş se disting, întrucât dreptul se prezintă ca o putere având sancţiunea externă prin mijloacele de constrângere de cari dispune, pe când morala e o supunere, a cărei putere rezidă în mustrarea conştiinţei şi încâtva în condamnarea opiniei publice. Morala rămâne o justiţie superioară întrucât consfinţeşte toate regulele dreptului şi pe lângă acestea alte multe neinduse aici, prin ce se adevereşte morala a fi «dreptul în cel mai înalt înţeles, în care îl poate concepe mintea». (I. Stoica).

«*Lipsa, puterea şi nevoia educaţiunii religioase*» se constată şi se pretinde «de răul care stăpâneşte timpul în care trăim şi de vieaţa molatică în care ne târâm zilele». Premenirea înspre mai bine, care să dea patriei un suflet nou, nu se poate ajunge nici numai prin un «guvern bun, care să dea legi bune şi drepte» pentru a stabilì un concurs drept şi cinstit între activitatea indivizilor şi a diferitelor forţe sociale, care însă invoalvă în sine cerinţa unei comunităţi de obiceiuri, de credinţe, de idei cel puţin în linii generale... nici numai prin instrucţiune, care poate da iscusinţa şi rafineria ce pot fi vătămătoare când dau sprijin în conceperea şi săvârşirea patimilor, lipsindu-le îndreptarul educaţiei adevărate; — alături de a spiritului se cere şi cultivarea voinţei, pe care o poate da biserica, sistemul de educaţie creştin al cărui bază e Evangelia. Adevărat, Scriptura nu cuprinde tractate sistematice după o logică strânsă asupra chestiunilor ce preocupă lumea modernă, dară nu lipseşte a expune fundamentul tuturor acestor chestiuni. Puterea educaţiei creştine s'a dovedit cu prisosinţă în vremea perzecuţiilor înfiorătoare, ca şi în trecutul neamului nostru, când singură a ţinut şi întărit pe strămoşi. Aceeaş creştere religioasă proptită pe biblie dă risipitului popor iudeu, vieaţă şi putere neînfrântă. In neînţelegerile ce s'au ivit în veacul de acum între Christos şi spiritele cultivate singur idealul Iisus poate îndruma, a cărui învăţătură, pildă şi vieaţă povăţuieşte pe oricine caută spre El. (I. V. Procopiescu).

Se mai continuă în acest număr studiul adânc însoţit de o largă cunoaştere a vieţii practice despre chemarea preotului, a păr. arhim. *Iuliu Scriban,* asupra căruia terminându-se vom revenì, şi alte articole neisprăvite: «Micile virtuţi creştine», «Meditaţiune» asupra parabolei sămănătorului, O «Precuvântare» a cărţii păr. I. A. Parfenie, scrisă după răscoală, ca o lămurire şi răspuns la atacurile îndreptate contra clerului, «convins de adevărul, că preotul de sat nu trebue să fie advocatul ţăranului şi nici al proprietarului, ci al armoniei claselor, cu tendinţa de a împăca dreptatea cu umanitatea» şi de marea misiune ce avem noi preoţii. Cartea nu o am văzut.

Amvonul Nr. 6 aduce chipul de patriarh al Inaltpreasfinţiei Sale arhiep. şi mitrop. al Ungro-Vlahiei, primat al României, Iosif Georgianu, trecut în vârsta de 80 ani, însoţit de un scurt articol biografic dându-ne datele de naştere, studii şi înaintări în slujbe, pomenindu-se şi munca conştienţioasă ce a săvârşit întru desgroparea vechilor istoriografi bisericeşti, precum şi o seamă de traduceri ce sporesc simţitor bibliografia publicaţiilor religioase. «*Noi factori chemaţi să conlucreze la ridicarea nivelului moral, cultural şi economic al săteanului nostru*» sunt pe lângă preotul şi învăţătorul, pentru cari se semnalează activitatea lor extra bisericească şi şcolară chiar în detrimentul misiunii proprii slujbei ce ocupă şi care în oarecare măsură se poate aplica şi la noi întrucât «.... Tot aşa de adevărat este că religiozitatea şi moralitatea se învaţă nu numai în biserică şi nu numai cu scopul ca ele să fie practicate numai între zidurile bisericei, ci să fie traduse în afară prin traiu curat, cinstit, modest şi cumpătat, prin vieaţă virtuoasă şi fapte de pietate, dar nu este mai puţin adevărat şi aceste deprinderi nicăiri nu se prind şi nu se pironesc în suflete mai cu efect şi în mod mai durabil ca înaintea altarului şi aci, mai ales e dator preotul să-şi desfăşure tot zelul, tot entuziasmul şi toată puterea sufletului său de apostol». Deci pentruca preotul şi învăţătorul să nu lipsească dela datoria lor, preocupaţi prea mult de o activitate în afară, trebue să li-se asocieze noi factori, noi tovarăşi, *toţi cărturarii* luminaţi ai satelor, pentruca în comună lucrare să se îndeplinească mai cu folos înălţarea în toate direcţiile, însă munca nu se începe, nu se desfăşură şi nu poate aduce roade decât lăpădându-ne de tradiţionala comoditate cu care îşi îngrădesc mulţi traiul în mijlocul sătenilor.

Urmează un scurt dar călduros articol de pomenire — biografie şi apreciare — asupra episcopului N. Popea, însoţit de telegrama de condolenţă a episcopului Pimen al Dunării de jos, iar după o traducere neisprăvită despre «Creştinism şi religiune» la urmă se dă lista celor 41 de licenţiaţi în teologie în anul şcolar 1907/8, cu tot atâtea teze de licenţe cu diferite subiecte religioase, de morală, dogmatică, istorie bisericească şi oratorie, studii comparative despre religiuni în raport cu creştinismul. Am fi bucuroşi şi noi a cunoaşte exemplare din aceste, pentruca să ne putem da seama de munca ce o săvârşesc şi pregătirea de care se învrednicesc preoţii de seamă ai ţării româneşti.

INFORMAŢIUNI.

Alegerile de deputaţi pentru congresul nostru naţional-bisericesc, cari s'au întâmplat în săptămânile trecute în întreaga noastră provinţă mitropolitană, au fost împreunate în unele cercuri cu agitaţii şi mijloace de luptă electorală cari mai ales în biserică trebuesc osândite cu toată rigoarea. S'au făcut abuzuri de putere, unii protopopi

au trimis preoţilor ameninţări ruşinoase, cari te fac a crede că nu trăieşti în biserică şi n'ai de-a face cu păstori sufleteşti, — ca să sprijinească candidatura unuia sau altuia, nu pentru vrednicia personală şi pentru dragostea ce ar avea-o faţă de biserică, ci pentru interese de multe feluri. Intre candidaţii înduşmăniţi şi aderenţii lor, s'au pornit certe şi insulte urîte, cari au pătruns în publicistică şi se continuă până azi spre scandela publicului. Cunoaştem şi un astfel de ciudat candidat, în interesul reuşitei căruia s'au plastografiat depeşe mincinoase, abuzând de nume cinstite. Avem la redacţie o mulţime de scrisori, cari numai de «curăţenia» alegerilor şi a sufletelor nu dau dovadă. Ar fi timpul suprem să ne pună pe gânduri atari apariţiuni triste din vieaţa constituţională a bisericei noastre, cari demoralizează şi tulbură conştiinţele. E mare răspunderea!

Păscălieri. La conferinţa preoţească a protopopiatului Făgăraş, ţinută la 27 Octomvrie, între alte chestiuni, ca: îmbunătăţirea stării materiale a parohiilor şi uniformizarea serviciilor dumnezeeşti, s'a discutat şi abuzul *preoţilor păscălieri*, cari cultivă intenţionat superstiţia şi ignoranţa poporului în cele religioase. Conferinţa a desaprobat cu indignare apucăturile nevrednice ale acelor preoţi, cerând ca preoţimea întreagă să-i boicoteze, să-i arete autorităţilor superioare şi să fie *destituiţi*. Nu putem înfiera îndestul şi noi purtarea acelor preoţi, dacă mai merită acest nume, cari şi-au uitat de datorinţa ce au jurat a o împlinì de a propoveduì credinţa în toată curăţenia ei. Avem o mulţime de informaţii despre acei speculanţi păscălieri (atât ortodocşi cât şi greco-catolici) şi nu vom întârzia a le da publicităţii, cerând cu toată energia ca autorităţile noastre bisericeşti să se gândească odată şi la mijloacele de păstrare a dreptei credinţe şi să ia măsurile prescrise de canoane împotriva acelora, cari abuzează, sub grea osândă a lor şi spre stricăciunea sufletească a poporului, de poziţia ce o au! Un mijloc potrivit pentru înlăturarea superstiţiei în popor ar fi *conferenţele religioase*, de cari se face pomenire în alt loc al revistei, cu ocaziunea cărora preoţii harnici ar avea să lumineze poporul asupra rătăcirilor în cari trăieşte, asupra primejdii acelor pentru mântuirea sufletului, asupra pedepselor prescrise de sf. biserică pentru ceice cred în vrăjitorii şi altele de acestea. Dar mai presus de toate trebue înlocuit răul cu bine, superstiţia cu credinţa cea adevărată. Pedepsele bisericeşti prescrise pentru preoţii-păscălieri şi pentru credincioşii cari practică superstiţia sunt a se afla în *can. 24* al sinodului dela *Ancira; can. 36* dela *Laodicea; can. 61* şi *65* al sinodului al şaselea ecumenic, apoi *can. 3* al sf. Grigore de Nisa; *can. 7. 65* şi *72* al sf. Vasilie cel Mare.

O lacună în legea căsătoriei civile. Legea aceasta lasă la discreţia celorce încheie căsătoria, precum şi la a martorilor, să refuze sau să subscrie matriculele de stat. Art. XXVI al legii din 1904 §. 12, alinea 4 zice: «Dacă părţile voesc să refuze subscrierea întroducerii (căsătoriţilor) în matriculă, aceasta este a se amintì ca adnotare la întroducere». De aici au conchis

unii, că legea nu pretinde necondiţionat subscrierea matriculei cu *mâna proprie*, aşa că aceasta poate fi şi refuzată. S'a întâmplat ca puţini să refuze subscrierea şi lumea a trecut la ordinea zilei peste ei. Astă primăvară a refuzat subscrierea chiar un funcţionar înalt din ministerul de culte br. Alex. Barkoczy. Acum lumea s'a alarmat şi chestia aceasta a aflat ră sunet şi în casa ţării, dar lumea a trecut din nou la ordinea zilei şi peste acest caz. De curând un preot romano-catolic, Rudolf Kutzurek, a mers până acolo, încât a provocat pe credincioşi de pe amvon să refuze subscrierea. Curia regească l-a pedepsit la o amendă de 200 cor., sub cuvânt că a călcat o dispoziţie legală. Douăzeci şi patru de deputaţi din partidul poporal, între cari şi viceprez. camerei St. Rakowsky, au lansat un apel către credincioşii catolici îndemnându-i să nu subscrie matricula; apelul încheie cu cuvintele: «Catolicilor, nu subscrieţi niciodată matricula civilă de stat». Lumea acum se întreabă, se va întroduce procedură penală şi vor fi pedepsiţi şi deputaţii, cari s'au făcut vinovaţi de acelaş păcat ca şi preotul amintit, adecă de agitaţie în public contra unei dispoziţii legale?

Distincţiuni. Din incidentul jubileului de 60 de ani de domnie, Majestatea Sa împăratul nostru, a conferit mai multe distincţiuni fruntaşilor clerului din Bucovina: pe I. P. S. Sa mitropolitul Dr. Vladimir de Repta, l-a numit consilier intim cu titlul de excelenţă; pe I. P. C. Sa vicarul general al arhidiecezei arhimandritul mitrofor Miron Calinescu, l-a decorat cu crucea de comtur al ordinului Francisc Iosif; pe I. P. C. Sa Const. Popovici, profesor de universitate, cu ordinul de fier cl. III; pe egumenul mânăstirii Putna I. P. C. Sa arhimandritul Teofil T. Petraş, cu crucea de cavaler al ordinului Francisc Iosif şi pe I. P. C. Sa Artemie Berariu, protopresbiterul tractual al Cernăuţului, tot cu crucea de cavaler al ordinului Francisc Iosif.

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice şi date tipiconale pe lunile Noemvrie şi Decemvrie 1908.

2 Noemvrie: Dumineca a 22-a după Rosalii, glas 5, voscr. a 11-a.

La Vecernie şi la Utrenie: cântările glasului din Octoih şi ale zilei mineale.

La Liturgie: Apostolul şi Evangelia Duminecii, „Cuvine-se cu adevărat", Priceasna, Lăudaţi, şi celelalte ale Liturgiei lui Ioan.

8 Noemvrie: Soborul sfinţilor arhangeli Mihail şi Gavriil.

La Vecernie şi la Utrenie: toate ale sărbătorii, cu Parimii, cu Litie şcl., cum se prescrie şi găsesc la Mineiu.

La Liturgie: Apostolul, Evangelia, Priceasna: toate ale sărbătorii şcl. ale Liturgiei lui Ioan.

9 Noemvrie: Dumineca a 24-a după Rosalii, glas 6, voscr. 1-a.

La Vecernie şi la Utrenie: Cântările glasului, din Octoih şi ale Mineiului.

La Liturgie: Apostolul şi Evangelia Duminecii, şi cele obicinuite.

16 Noemvrie: Dumineca a 25-a după Rosalii, glas 7, voscr. a 2-a.

La Vecernie şi la Utrenie: Cântările Octoihului şi ale Mineiului.

La Liturgie: Apostolul şi Evangelia Duminecii, şi cele obicinuite.

21 Noemvrie: Intrarea în biserică a Maicei Domnului.

La Vecernie şi la Utrenie: Toate ale sărbătorii, cu Parimii, Litie şcl., cum se află şi se prescrie la Mineiu.

La Liturgie: Apostolul, Evangelia, Irmosul şi Priceasna sărbătorii, şi cele obicinuite ale Liturgiei lui Ioan.

23 Noemvrie: Dumineca a 26-a după Rosalii, glas 8, voscr. a 3-a.

La Vecernie şi la Utrenie: Cântările Octoihului şi ale Mineiului.

La Liturgie: Apostolul şi Evangelia Duminecii, Irmosul Intrării în biserică, Priceasna: „Lăudaţi“ şcl.

30 Noemvrie: Dumineca a 30-a după Rosalii şi sfântul apostol Andreiu, glas 1, voscr. a 4-a.

La Vecernie şi la Utrenie: Cântările glasului şi ale Mineiului cum se prescrie pentru sărbătorile sfinţilor, când cad în ziua Duminecii.

La Liturgie: Apostolul şi Evangelia Duminecii şi ale sărbătorii, Axionul: „Cuvine-se cu adevărat“ şcl.

6 Decemvrie: Sfântul ierarh Nicolae.

La Vecernie şi la Utrenie: Toate ale sărbătorii, cu Parimii, Litie şcl. cum se găsesc şi prescrie la Mineiu.

La Liturgie: Apostolul şi Evangelia sărbătorii cu cele obicinuite şi cu Priceasna sărbătorii.

7 Decemvrie: Dumineca a 27-a după Rosalii, glas 2, voscr. a 5-a.

La Vecernie şi la Utrenie: Cântările glasului şi ale Mineiului.

La Liturgie: Apostolul şi Evangelia Duminecii şi cele obicinuite.

14 Decemvrie: Dumineca a 28-a după Rosalii, glas 3, voscr. a 6-a.

La Vecernie şi la Utrenie: Cântările Octoihului şi ale Mineiului.

La Liturgie: Apostolul şi Evangelia Duminecii şi cele obicinuite.

21 Decemvrie: Dumineca „Inaintea Naşterii Domnului“, glas 4, voscr. a 7-a.

La Vecernie şi la Utrenie: Cântările glasului din Octoih şi ale Mineiului.

La Liturgie: Apostolul şi Evangelia acestei Dumineci şi cele obicinuite.

24 Decemvrie: Ajunul Naşterii Domnului.

La Vecernie şi la Utrenie: Toate ale zilei cum se prescrie la Mineiu. La oara prescrisă: „Ciasurile Domneşti“, Vecernia praznicului şi Liturgia marelui Vasilie, cu Apostolul şi Evangelia zilei şcl., cum se prescrie la Mineiu.

25 Decemvrie: Naşterea Domnului şi Mântuitorului Iisus Christos.

La Utrenie, după Litie şcl. ale Vecerniei: Toate, cum se află şi se prescrie la Mineiu.

La Liturgie: Apostolul, Evangelia, Irmosul, Priceasna şcl. ale Liturgiei sfântului Ioan Chrisostom, cum se prescrie la Mineiu.

26 Decemvrie: Soborul Născătoarei de Dumnezeu Maria.

La Vecernie, la Utrenie şi la Liturgie: Toate, cum se găsesc şi se prescrie la Mineiu.

27 Decemvrie: Sf. arhidiacon Stefan: Toate după Mineiu.

28 Decemvrie: Dumineca după Naşterea Domnului, glas 5, voscr. a 8-a.

La Vecernie şi la Utrenie: Cântările glasului din Octoih şi ale zilei mineale.

La Liturgie: Apostolul şi Evangelia acestei Dumineci, Irmosul Naşterii Domnului şcl. ale Liturgiei sfântului Ioan Chrisostom. *Cantor.*

Răspuns.

O. P. Iosif I. A. în *Kétegyház.*

E lucru firesc, şi cel mai elementar postulat gramatical al limbii: ca atunci, când sfintele rugăciuni se fac pentru, şi în numele unei persoane singuratice, întreaga rugăciunea să ia forma Numărului singular, d. e.: „Incă ne rugăm, pentru odihna sufletului robului lui Dumnezeu Nicolae, şi pentruca să se ierte lui . . .“, iar atunci, când ne rugăm pentru mai mulţi, rugăciunea să ia forma Numărului plural, d. e.: „Pentru odihna sufletelor robilor lui Dumnezeu: George, Ioan, şi pentru ca să se ierte lor. . .“ *Cantor.*
